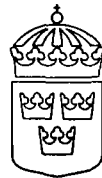


Socialutskottets betänkande

1988/89:SoU16

Vissa anslag till hälso- och sjukvård m. m.



1988/89
SoU16

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens förslag i proposition 1988/89: 100 bil. 7 (socialdepartementet) framlagda förslag om anslag för budgetåret 1989/90 till hälso- och sjukvård, såvitt avser punkterna E 3–12, E 14–15, E 17–20.

I samband med regeringens förslag till medelsanvisningar behandlar utskottet 35 motionsyrkanden om olika hälso- och sjukvårdsfrågor. Ett motionsyrkande har överlämnats till socialutskottet från försvarsutskottet med yttrande.

Med anledning av ett tiotal motionsyrkanden (s, m, fp, c, vpk) om verksamheten vid statens rättläkarstationer konstaterar utskottet att omfattande problem och stora svårigheter för den rättsmedicinska verksamheten har uppkommit när det gäller att uppfylla de mål som uppställts för verksamheten. Utskottet anser det klart att det behövs en resursförstärkning. Mot bakgrund av vissa beräkningar som gjorts av socialstyrelsen anser utskottet att riksdagen till statens rättläkarstationer för nästa budgetår bör anvisa ett anslag på ca 34,2 milj. kr. Detta är 4,9 milj. kr. mer än vad som föreslagits i budgetpropositionen.

När det gäller åtgärder på längre sikt är utskottets utgångspunkt att den rättsmedicinska verksamheten har stor betydelse för rättssäkerheten. Utskottet framhåller därvid alla de uppgifter som åvilar rättläkarstationerna. Utskottet anser det angeläget att den rättsmedicinska verksamheten får sådana resurser att den i framtiden kan tillgodose högt ställda krav. Utskottet anför vidare att arbetsförhållandena måste förbättras och att den framtida rekryteringen av kompetent personal till det rättsmedicinska området måste tryggas. Utskottet anser det angeläget att en lösning av frågorna om huvudman och organisation av verksamheten kan nås och förutsätter att regeringen skyndsamt tar sig an dessa frågor. Vad utskottet anför om den framtida utvecklingen för rättsmedicinen föreslås riksdagen ge regeringen till känna.

Ett antal motioner (s, m, fp, c) tar upp den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten. Utskottet erinrar om sina tidigare skarpa uttalanden om att åtgärder måste vidtas för att förhindra de långa undersökningstiderna. Utskottet anser det vara beklagligt att de förhandlingar som förts mellan staten och vissa landsting om rättspsykiatrin inte lett till något

resultat. Utskottet anser det angeläget att förhandlingarna återupptas och fullföljs i en positiv anda. När det gäller huvudmannaskapet för den rättspsykiatriska verksamheten framhåller utskottet att ett närmande mellan den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten och vårdorganisationen skulle innebära vissa fördelar. Utskottet erinrar dessutom om utskottets tidigare uttalanden om att skälen för och emot ett ändrat huvudmannaskap ingående bör prövas i det lagstiftningsarbete på området som pågår i regeringskansliet. Vad utskottet anför om väntetiderna och huvudmannaskapet föreslås riksdagen ge regeringen till känna.

Utskottets fp-, c- och mp-ledamöter reserverar sig mot utskottets uttalande i huvudmannaskapsfrågan. Reservanterna erinrar om vad utskottet tidigare anfört om att det ännu är en öppen fråga om och i vad mån staten bör överlåta sitt ansvar för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet på sjukvårdshuvdmännen och att det finns skäl som talar både för och emot ett ändrat huvudmannaskap. Utskottets m-ledamöter reserverar sig till förmån för ett uttalande om att det starkt måste ifrågasättas om inte de gamla tankarna om ett landstingskommunalt huvudmannaskap för rättspsykiatri bör överges och att det i stället bör övervägas om inte verksamheten bör förbli ett statligt åtagande men läggas under justitiedepartementet.

När det gäller medelsanvisningen till de rättspsykiatriska stationerna och klinikerna tillstyrker utskottet regeringens förslag till medelsanvisning och avstyrker därmed vissa motionsyrkanden om ytterligare resurser. I resursfrågan reserverar sig utskottets m-, fp-, c- och mp-ledamöter. De anser att det behövs ett resurstillskott till rättspsykiatri. För nästa budgetår vill de anvisa 5 milj. kr. utöver de ca 96 milj. kr. som föreslagits av regeringen.

Ytterligare några motioner (s, m, fp, c) behandlar resursbehovet för statens institut för psykosocial miljömedicin (IPM). Med anledning av dessa uttalar utskottet att utskottet anser att IPM gör ett angeläget arbete. Utskottet gör vidare bedömningen att IPM, om institutet även fortsättningsvis skall kunna fullgöra sina viktiga uppgifter, behöver tillföras ytterligare resurser. Regeringen bör överväga på vilket sätt en sådan förstärkning lämpligen bör ske och snarast återkomma med förslag till riksdagen. Vad utskottet anför förelås riksdagen ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker budgetpropositionens medelsanvisning för IPM och avstyrker vissa motionsyrkanden om att anslaget bör ökas redan nu. Utskottets c-ledamöter reserverar sig i fråga om medelsanvisningen för nästa budgetår och anser att 331 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit bör anvisas till IPM.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag till övriga medelsanvisningar. Utskottet avstyrker de övriga motionsyrkandena.

Utskottets m-, fp-, c- och mp-ledamöter reserverar sig till förmån för vissa motionsyrkanden om avveckling av nämnden för undervisningssjukhusens utbyggnad (NUU) och om hälso- och sjukvården i krig. I anslutning till utskottets behandling av frågor om den rättsmedicinska undersökningsverksamheten reserverar sig utskottets fp-, c- och mp-ledamöter till

förmån för en motion om omfattningen av de rättsmedicinska obduktionerna. Fp-, vpk och mp-ledamöterna reserverar sig till förmån för en motion om Spris arbete med omvårdnad och vårdorganisation, m-ledamöterna till förmån för en motion om tandläkarnas specialistutbildning.

FEMTE HUVUDTITELN

Proposition 1988/89: 100 bil. 7

Regeringen har under punkterna E 3–12 (s. 76–95), E 14–15 (s. 96–99), E 17 (s. 101–103) och E 19–20 (s. 106–109) föreslagit att riksdagen för budgetåret 1989/90 anvisar

(E 3) till Statens rättskemiska laboratorium ett förslagsanslag på 25 403 000 kr.,

(E 4) till Statens rättsläkarstationer ett förslagsanslag på 29 368 000 kr.,

(E 5) till Rättsspsykiatriska stationer och kliniker ett förslagsanslag på 97 955 000 kr.,

(E 6) till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd ett förslagsanslag på 6 940 000 kr.,

(E 7) till WHO-enheten för rapportering av läkemedelsbiverkningar ett förslagsanslag på 2 019 000 kr.,

(E 8) till Statens institut för psykosocial miljömedicin ett förslagsanslag på 3 800 000 kr.,

(E 9) till Statens bakteriologiska laboratorium: Uppdragsverksamhet ett förslagsanslag på 1 000 kr.,

(E 10) till Statens bakteriologiska laboratorium: Centrallaboratorieuppgifter ett förslagsanslag på 41 763 000 kr.,

(E 11) till Statens bakteriologiska laboratorium: Försvarsmedicinsk verksamhet ett förslagsanslag på 4 346 000 kr.,

(E 12) till Statens bakteriologiska laboratorium: Utrustning ett reservationsanslag på 3 190 000 kr.,

(E 14) till Epidemiberedskap m. m. ett förslagsanslag på 15 574 000 kr.,

(E 15) till Bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut ett anslag på 10 900 000 kr.,

(E 17) till Specialistutbildning av läkare m. m. ett reservationsanslag på 34 990 000 kr.,

(E 19) till Driftkostnader för beredskapslagring m. m. ett förslagsanslag på 56 935 000 kr.,

(E 20) till Investeringersättningar enligt läkarutbildningsavtal m. m. ett förslagsanslag på 133 000 000 kr.

Vidare har regeringen under punkten E 18 (s. 103–106) föreslagit

1. att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att åtgärder för sjukvårdens säkerhet får vidtas inom en kostnadsram på 10 000 000 kr.,

2. att riksdagen till Beredskapslagring och utbildning m. m. för hälso- och sjukvård i krig för budgetåret 1989/90 anvisar ett reservationsanslag på 65 865 000 kr.

1988/89:So401 av Agne Hansson m. fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att uttala att statligt huvudmannaskap för de rättspsykiatriska klinikerna skall gälla även fortsättningsvis,

2. att riksdagen beslutar att fasta paviljongen vid Västerviks sjukhus, psykiatriska klinikerna skall som hittills hänföras till riksenhet för högspecialiserad psykiatrisk vård och bevaras även fortsättningsvis.

1988/89:So406 av Gullan Lindblad och förste vice talman Ingegerd Troedsson (båda m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att frågan om rättspsykiatrins huvudmannaskap omgående måste komma till en lösning och att det bör övervägas om inte rättspsykiatrin bör förbli ett statligt åtagande men läggas under justitiedepartementet.

1988/89:So419 av Birthe Sörestedt och Margit Sandéhn (båda s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om huvudmannaskap och resurser för den rättspsykiatriska verksamheten.

1988/89:So423 av Carl Bildt m. fl. (m) vari yrkas

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om hälso- och sjukvården i krig.

1988/89:So433 av Ulla Tillander och Rosa Östh (båda c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om omedelbara åtgärder för att minska de långa väntetiderna för rättspsykiatriska undersökningar och om ytterligare resurser för denna verksamhet.

1988/89:So448 av Bengt Harding Olson (fp) vari yrkas att riksdagen beslutar om sådan ändring i lagen om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall (1966:293) att förstärkning sker av samhällsskyddet mot brott av psykiskt störda lagöverträdare.

1988/89:So449 av Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rättsmedicinsk undersökning och obduktion.

1988/89:So462 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen beslutar att till Statens rättsläkarstationer för budgetåret 1989/90 anslå 1 100 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit, eller således totalt 30 468 000 kr.

1988/89:So463 av Barbro Westerholm (fp) vari yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om statens institut för psykosocial miljömedicin.

1988/89:So484 av Stig Gustafsson m. fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om IPM:s angelägna behov av resursförstärkning,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen i övrigt anförts om psykosocial miljömedicin.

1988/89:So489 av Daniel Tarschys m. fl. (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till en avveckling av NUU i enlighet med vad som anförts i motionen.

1988/89:So492 av Daniel Tarschys och Karin Ahrland (båda fp) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till riktlinjer för den framtida rättsmedicinska verksamheten.

2. att riksdagen under anslaget E 4 Statens rättsläkarstationer beviljar 5 milj. kr. utöver det av regeringen föreslagna beloppet.

1988/89:So493 av Daniel Tarschys och Karin Ahrland (båda fp) vari yrkas att riksdagen under anslaget E 5 beviljar 5 milj. kr. utöver det förslag som framläggs i budgetpropositionen.

1988/89:So495 av Rune Rydén och Per Stenmarck (båda m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att nämnden för undervisningssjukhusens utbyggnad (NUU) snarast skall avvecklas och att de medel som i dag fördelas av nämnden i stället bör fördelas enligt de principer som anges i motionen.

1988/89:So507 av Karin Israelsson m. fl. (c.m,fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att staten bör vara huvudman för rättsläkarstationernas verksamhet.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att anslaget E 4 bil. 7 socialdepartementet Statens rättsläkarstationer tillförs ett med 1 700 000 kr. höjt anslag.

1988/89:So512 av Siw Persson (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ändring av organisationen av mykologiska sektionen så att denna blir en egen avdelning och får en liknande organisation.

1988/89:So520 av Hans Göran Franck m. fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om att den rättsmedicinska, rättskemiska, rättsodontologiska och rättsserologiska verksamheten bör förbli en statlig medicinsk angelägenhet.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att den nuvarande organisationen bör byggas ut och ges ökade resurser för att uppfylla det som föreskrivs i gällande lagar och bestämmelser.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att möjligheten att under statligt huvudmannaskap samla de forensiska vetenskaperna, rättskemi, rättsmedicin, rättsserologi, rättsodontologi och rättspsykiatri.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ytterligare resurser till det i motionen behandlade området.

1988/89:So521 av Hans Göran Franck m. fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär skyndsamt förslag om den rättspsykiatriska verksamheten.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anges om behovet av extra undersökningsläkare.

1988/89:So529 av Bertil Persson och Gullan Lindblad (båda m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om principerna för och utformningen av en väl fungerande verksamhet vid rättsläkarstationerna.

1988/89:So537 av Stina Gustavsson (c) vari yrkas att riksdagen beslutar uppdra åt regeringen att skyndsamt framlägga förslag till lösningar för verksamheten vid statens rättsläkarstationer.

1988/89:So538 av Alf Wennerfors (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ytterligare medel till institutet för psykosocial miljömedicin.

1988/89:So539 av Karin Israelsson (c) vari yrkas

1. att riksdagen till statens institut för psykosocial miljömedicin anvisar ett förslagsanslag på 4 656 000 kr.,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i övrigt anförts i motionen om psykosocial miljömedicin.

1988/89:So542 av Bertil Persson (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en förändring och utökning av den odontologiska specialistutbildningen,

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Sf373.

1988/89:So546 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) vari yrkas

3. att riksdagen av regeringen begär att SPRI får i uppdrag att initiera försök med omvårdnadsenheter i motionens anda,

4. att riksdagen hos regeringen begär att SPRI, sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut, presenterar en samlad bild av olika försök med förändrad vårdorganisation som pågår runt omkring i landet.

Från försvarsutskottet överflyttad motion

1988/89:Fö207 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) vari yrkas

5. att riksdagen hos regeringen begär förslag redan innevarande riksmöte om hur hälso- och sjukvården i krig skall kunna få den förstärkning som angavs i 1987 års försvarsbeslut.

Den rättsmedicinska undersökningsverksamheten

Ett flertal motioner tar upp frågor som berör verksamheten vid statens rättsläkarstationer och den rättsmedicinska obduktionsverksamheten.

Gällande bestämmelser m. m.

En förutsättning för att gravsättning eller eldbegängelse får ske är att dödsbevis företetts för pastorsämbetet. Ett dödsbevis skall innehålla uttalande om dödsorsaken och utfärdas av läkare. En dödsorsaksundersökning skall vara av den omfattningen att läkaren kan uttala sig om sannolik dödsorsak, om huruvida det finns anledning att misstänka en onaturlig död eller om det i övrigt finns skäl för en fullständigare undersökning av den döda kroppen. För att erhålla kunskap om dödsorsaken kan det bli nödvändigt med obduktion. En sådan kan vara klinisk och utförs då på sjukhus eller vara rättsmedicinsk och utförs då inom det rättsmedicinska undersökningsväsendet.

Bestämmelser om *kliniska obduktioner* finns i obduktionslagen (1975:191). En utförligare redovisning av de för kliniska obduktioner gällande bestämmelserna finns bl.a. i utskottets betänkande SoU 1985/86:1.

Förutsättningarna för *rättsmedicinsk undersökning* regleras i en särskild kungörelse (1973:710) om rättsmedicinsk obduktion. Beslut om sådan obduktion meddelas av domstol, länsstyrelse, allmän åklagare eller polisstyrelse. Till kungörelsen har socialstyrelsen utfärdat ett cirkulär (1975:12) med föreskrifter om förfarandet vid rättsmedicinsk obduktion m. m.

De rättsmedicinska obduktionerna förekommer i tre former. *Den enkla dödsorsaksundersökningen* innehåller en kort beskrivning av resultaten och iakttagelserna vid en yttre besiktning och en inre undersökning. I undantagsfall torde en yttre undersökning av den döda kroppen vara tillräcklig för att utfärda dödsbevis. *Den fullständiga dödsorsaksundersökningen* består också av en yttre besiktning och en inre undersökning. Vid förrättningen förs protokoll som är förhållandevis utförligt. Förfarandet vid rättsmedicinsk obduktion regleras i socialstyrelsens nämnda cirkulär MF 1975:12. *Den "egentliga" rättsmedicinska obduktionen* omfattar också en yttre och en inre undersökning. Vid obduktionen förs protokoll. Cirkuläret anger tämligen detaljerat vad som skall ingå i obduktionsprotokollet som i nummerföljrd redovisar gjorda iakttagelser samt därpå grundande slutsatser. En sådan obduktion är den mest omfattande. I samtliga fall kan protokoll som förts vid mikroskopiska undersökningar och/eller rättkemiska analyser vara fogat till handlingarna. Utöver obduktioner utförs vid rättsläkarstationerna undersökningar på levande personer, laboratorieundersökningar m. m.

Rättsmedicinska undersökningar utförs vid statens rättsläkarstationer. Sådana finns i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå. Rättsläkarstationerna har i dag socialstyrelsen som chefsmyndighet

och hör till socialdepartementet. Obduktionerna vid rättsläkarstationerna omfattar i dag cirka 12 000 förrättningar eller cirka en tredjedel av samtliga obduktioner i landet. Någon form av obduktion, rättsmedicinsk eller klinisk, förekommer för övrigt i samband med knappt en tredjedel av alla dödsfall i landet.

Obduktionerna vid rättsläkarstationerna fördelar sig enligt följande:

- ”egentliga” rättsmedicinska obduktioner (drygt 300 per år)
- fullständiga dödsorsaksundersökningar (ca 6 500 per år) och
- enkla dödsorsaksundersökningar (ca 5 500 per år).

Vid stationerna förekommer dessutom undersökningar av levande personer efter misshandel o. d. (ca 700 per år), laboratorieundersökningar av skelettdelar o. d. utan samband med obduktion (ca 400 per år), biträde vid brottsplatsundersökning m. m., rättsintyg till och sakkunniguppdrag vid domstol samt rättsodontologisk verksamhet. I Stockholm finns en tjänst som rättsodontolog. I tjänsten ingår såväl praktiskt arbete som föreläsningar vid stationerna i Stockholm, Uppsala och Linköping. Rättsläkarstationerna i Lund, Göteborg och Umeå har arvodesanställda tandläkare med rättsodontologisk utbildning.

Olika frågor som på ett eller annat sätt berör verksamheten vid rättsläkarstationerna har varit eller är föremål för utredningsarbete.

Regeringen tillkallade år 1983 en särskild utredare med uppdrag att utreda det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendets organisation m. m. Utredningen, som antog benämningen *RRK-utredningen*, avlämnade år 1986 betänkandet *Samordning av det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendet (DsS 1986: 3)*. Utredningen föreslog en samordning av det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendet. Förslaget innebär att rättsläkarstationerna, kemiska avdelningen vid statens rättskemiska laboratorium och statens kriminaltekniska laboratorium skall bilda en myndighet, ett staten rättstekniska laboratorium, antingen under rikspolisstyrelsen eller direkt under justitiedepartementet. Utredningen stannade för att föreslå att rikspolisstyrelsen skulle bli chefsmyndighet för det nya laboratoriet. Utredningen föreslog också olika åtgärder för att minska antalet obduktioner vid rättsläkarstationerna. Utredningens förslag har remissbehandlats och bereds nu inom regeringskansliet.

Lagen (1980: 11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen m. fl. omfattar i dag inte den rättsmedicinska verksamheten. *Tillsynsutredningen* (S 1987: 03) har dock i uppgift bl. a. att överväga om den personkrets som omfattas av lagen bör utvidgas till att avse även personal som är knuten till rättsmedicinsk eller rättskemisk verksamhet. Utredningen skall också överväga om tillsynslagen bör förtydligas när det gäller t. ex. personalens omhändertagande av avlidna i avvaktan på bisättning och begravning.

Obduktionslagens regler om samtycke vid obduktion utreds för närvarande av den s. k. *transplantationsutredningen* (dir. 1987: 17).

I motion 1988/89:So449 av Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rättsmedicinsk undersökning och obduktion (yrkande 3). Motionären tar upp olika frågor om förutsättningar för obduktioner och riktar bl. a. kritik mot ett förfarande där rättsmedicinska obduktioner utförs på döda från en kulturkrets där åtgärden upplevs som likskändning. Enligt motionären borde rättsmedicinska obduktioner vid behov kunna undvikas i fall där det uppenbarligen är en naturlig död, ett helt klarlagt olycksfall eller självmord.

I motion 1988/89:So462 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen beslutar att till Statens rättsläkarstationer för budgetåret 1989/90 anslå 1 100 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit, eller således totalt 30 468 000 kr. Motionärerna påtalar den alarmerande personalsituationen vid rättsläkarstationerna och anser att det behövs vissa ytterligare läkartjänster.

I motion 1988/89:So492 av Daniel Tarschys och Karin Ahrland (båda fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till riktlinjer för den framtida rättsmedicinska verksamheten (yrkande 1). I motionen hemställs vidare att riksdagen under anslaget E 4 Statens rättsläkarstationer beviljar 5 milj. kr utöver det av regeringen föreslagna beloppet (yrkande 2). Motionärerna anför att det är nödvändigt att riksdagen nu reagerar och begär omedelbara insatser från regeringens sida för att ge stabilitet och stadga åt den rättsmedicinska verksamheten. Dels måste klarhet skapas om det framtida huvudmannaskapet för rättsmedicinen, dels bör verksamheten tillföras resurser så att elementära krav på rättssäkerhet kan tillfredsställas.

Liknande synpunkter framförs även i motion 1988/89:So507 av Karin Israelsson m. fl. (c, m, fp). I motionen hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att staten bör vara huvudman för rättsläkarstationernas verksamhet (yrkande 1) och att riksdagen till Statens rättsläkarstationer skall anvisa ett i förhållande till propositionen med 1 700 000 kr. höjt anslag (yrkande 2).

I motion 1988/89:So520 av Hans Göran Franck m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om att den rättsmedicinska, rättskemiska, rättsodontologiska och rättsserologiska verksamheten bör förbli en statlig medicinsk angelägenhet (yrkande 1). I motionen begärs vidare tillkännagivanden till regeringen dels om vad som anförts i motionen om att den nuvarande organisationen bör byggas ut och ges ökade resurser för att uppfylla det som föreskrivs i gällande lagar och bestämmelser (yrkande 2), dels om vad som anförts om möjligheten att under statligt huvudmannaskap samla de forensiska vetenskaperna rättskemi, rättsmedicin, rättsserologi, rättsodontologi och rättspsykiatri (yrkande 3). Slutligen begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförts om behovet av ytterligare resurser till det i motionen behandlade rättsområdet (yrkande 4). Motionärerna anför bl. a. att rättsläkarstationerna måste tillföras ekonomiska resurser för att verksamheten skall kunna fortsätta som hittills. När det gäller huvudmanna-

skapsfrågan framhåller motionärerna att rättsmedicinen måste garanteras en fri och oberoende ställning, varför det vore olyckligt att knyta rättsmedicinsk verksamhet till rikspolisstyrelsen eller t. ex. landstingen vilket tidigare varit på tal. Motionärerna betonar sambandet till de medicinska fakulteterna. Motionärerna förespråkar en rättsmedicinsk institution med samliga s. k. forensiska ämnen direkt under social- eller justitiedepartementet.

I *motion 1988/89:So529 av Bertil Persson och Gullan Lindblad (båda m)* hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag om principerna för och utformningen av en väl fungerande verksamhet vid rättsläkarstationerna. Även i denna motion betonas resursfrågorna och framhålls att huvudmannaskapsfrågan måste lösas.

I *motion 1988/89:So537 av Stina Gustavsson (c)* hemställs att riksdagen beslutar uppdra åt regeringen att skyndsamt framlägga förslag till lösningar för verksamheten vid statens rättsläkarstationer. Liksom i de övriga motionerna tas resursfrågorna upp.

Tidigare riksdagsbehandling

De allmänna resursfrågorna vid rättsläkarstationerna har inte föranlett några särskilda utskottsuttalanden under senare år. Däremot har frågor om omfattningen av obduktionsverksamheten behandlats vid några tillfällen.

I betänkandet *SoU 1985/86: 1* behandlade utskottet vilka krav som bör ställas vid bedömningen av sannolik dödsorsak för utfärdande av dödsbevis. Utskottet uttalade därvid (s. 13) att man kan ifrågasätta om det är motiverat att genomföra obduktion mot de anhörigas uttryckliga vilja, när det är klart att ett dödsfall har naturliga orsaker, har orsakats av en yttre händelse som är helt klarlagd etc. Utskottet ifrågasatte om inte reglerna för dödsbevis kommit att tillämpas så att onödigt många dödsfall kommit att hänföras till sådana med okänd dödsorsak eller motivera rättsmedicinsk undersökning. Utskottet uttalade vidare att det var önskvärt att tillämpningen av nuvarande bestämmelser följs upp och analyseras. Utskottet hänvisade till vid den tidpunkten pågående arbete i regeringskansliet rörande dödsbegreppet, transplantationsfrågor, RRK-utredningen m. m. och förklarade att utskottet utgick ifrån att regeringen i lämpligt sammanhang skulle redovisa utfallet av 1975 års obduktionslag samt tillämpningen av reglerna om rättsmedicinska undersökningar och om dödsbevis.

Vid en förnyad behandling av dessa frågor, i betänkandet *SoU 1986/87: 6*, crinade utskottet om sitt tidigare uttalande att man kan ifrågasätta om inte reglerna för dödsbevis kommit att tillämpas så att onödigt många dödsfall kommit att hänföras till sådana med okänd dödsorsak eller motivera rättsmedicinsk undersökning. Utskottet anförde vidare att en mer nyanserad syn ofta bör kunna anläggas bl. a. i de fall det är klarlagt att ett dödsfall har naturliga orsaker eller beror av en känd yttre händelse. Utskottet underströk mot bakgrund av vissa uttalanden i en då aktuell motion också vikten av att polis och annan berörd personal som har att ta befattning med ett dödsfall uppträder hänsynsfullt och så diskret som situationen tillåter.

I samband med utskottets behandling av regeringens proposition om införandet av hjärnrelaterade dödsriterier behandlade utskottet på nytt vissa motionsyrkanden om bl. a. den rättsmedicinska obduktionsverksamhetens omfattning. Utskottet konstaterade därvid (*SoU 1986/87: 25*), med hänvisning till RRK-utredningens förslag, att reglerna för rättsmedicinska obduktioner övervägs i särskild ordning inom regeringskansliet med inriktningen att obduktioner skall företas restriktivt och bara om det föreligger ett klart behov av undersökning samt att polisen inte skall kopplas in i onödan. Utskottet konstaterade vidare att reglerna för samtycke till klinisk obduktion skulle komma att övervägas inom ramen för den nya översynen av transplantationslagen. Vad som möjligen skulle falla utanför de nämnda uppdragen var det av utskottet tidigare uttalade önskemålet om att riksdagen skall få en redovisning av utfallet av nuvarande regler om obduktion och dödsbevis. Utskottet förutsatte emellertid att regeringen skulle följa utredningsarbetet och, om påkallat, föranstalta om erforderlig komplettering. Utskottet ansåg det inte behövt med något initiativ från riksdagens sida. Då aktuella motionsyrkanden avstyrktes.

Utvecklingen under senare tid

I budgetpropositionen föreslås att riksdagen till Statens rättsläkarstationer för budgetåret 1989/90 skall anvisa ett förslagsanslag på 29 368 000 kr. För innevarande budgetår har anvisats ett förslagsanslag på 26 933 000 kr. I budgetpropositionen anförs (bil. 7 s. 79 f.) att medel för rättsläkarstationernas verksamhet för nästa budgetår har beräknas enligt ett ettårigt huvudförslag med en reduktion om 2 %. Detta anses vara genomförbart då åtgärder planeras för att begränsa antalet enkla dödsorsaksundersökningar fr. o. m. år 1990. När det gäller huvudmannaskapsfrågan anförs det att RRK-utredningens förslag alltså bereds i regeringskansliet.

Situationen vid rättsläkarstationerna blev närmast prekär under senare delen av 1988. Socialstyrelsen kunde vid sina budgetuppföljningar under hösten 1988 prognosticera ett betydande underskott för den rättsmedicinska verksamheten för budgetåret 1988/89. Efter det att socialstyrelsen under hösten 1988 erhållit socialdepartementets beslut att överskridanden gjorda på 1987/88 års budget inte skulle kunna finansieras ansåg sig socialstyrelsen ansåg sig nödsakad att besluta om anställningsstopp och också att varsla om uppsägningar av viss personal vid rättsläkarstationerna. Socialstyrelsen tillsatte bl. a. mot den bakgrunden en särskild arbetsgrupp med uppgift att utreda den budget- och verksamhetskris som sålunda uppstått inom rättsläkarstationernas verksamhetsområde. Arbetsgruppen redovisade sitt arbete för socialstyrelsens verksledning den 7 februari 1989. Socialstyrelsen har därefter, den 9 februari 1989, gjort en särskild framställning till regeringen. Socialstyrelsen konstaterar att verksamheten vid rättsläkarstationerna präglas av svåra arbetsförhållanden och stor arbetsbelastning med ringa utrymme för utvecklings- och forskningsarbete. Enligt styrelsen är resurserna otillräckliga. Det är inte möjligt att driva verksamheten med nuvarande inriktning och omfattning och årliga besparingskrav. Socialstyrelsen anser att kostnadsminskningar på kort sikt inte är

möjliga annat än i mycket begränsad utsträckning. För att lösa budget- och verksamhetskrisen anser socialstyrelsen det nödvändigt att förändra verksamhetens inriktning och omfattning samt de organisatoriska former i vilka den bedrivs. Endast sådana förändringar anses i ett längre perspektiv ge förutsättningar för lägre kostnader. Socialstyrelsen beräknar att det under innevarande budgetår behövs ett överskridande av anslaget med ca 2,7 milj. kr. för att klara verksamheten vid rättsläkarstationerna. För nästa budgetår beräknar socialstyrelsen att det utöver det i budgetpropositionen föreslagna anslaget behövs ytterligare ca 2 milj. kr.

Utskottet har bl. a. vid besök på rättsläkarstationen i Stockholm och hos socialstyrelsen inhämtat information om den rättsmedicinska verksamheten.

Utskottets bedömning

Utskottet kan inledningsvis konstatera att omfattande problem och stora svårigheter för den rättsmedicinska verksamheten har uppkommit när det gäller att uppfylla de mål som uppställts för verksamheten. Samtidigt som resurserna har skurits ned har behovet av rättsmedicinska undersökningar enligt gällande föreskrifter ökat. Viktiga rättsmedicinska arbetsuppgifter som forskning och undervisning har måst eftersättas. Det har funnits uppenbar risk för att de framtida möjligheterna att rekrytera kompetent personal till området skulle försvåras.

Utskottet anser det klart att den rättsmedicinska verksamheten behöver en resursförstärkning. Ett resurstillskott behövs redan innevarande år för att verksamheten skall kunna klaras. Utskottet har erfarit att regeringen avser att medge ett överskridande på innevarande års budget i den storleksordning som beräknats av socialstyrelsen. Vad gäller resursbehovet för nästa budgetår har socialstyrelsen i sin framställning till regeringen i februari 1989 beräknat ett medelsbehov på ca 2 milj. kr. utöver vad som beräknats i budgetpropositionen. Utskottet beräknar ett större resursbehov eller 2,2 milj. kr. utöver det i budgetpropositionen föreslagna beloppet och utöver det överskridande med 2,7 milj. kr. på innevarande års budget som bedömts nödvändigt. Enligt utskottet bör riksdagen därför för nästa budgetår till Statens rättsläkarstationer anvisa ett förslagsanslag på 34 268 000 kr. Detta får enligt utskottet anses tillgodose de särskilda kraven på anslagsförstärkning i motionerna So462 (vpk), So492 (fp) yrkande 2, So507 (c. m, fp) yrkande 2, So520 (s) yrkande 4, So529 (m) delvis och So537 (c).

För att man skall komma till rätta med problemen när det gäller den rättsmedicinska verksamheten krävs också åtgärder på längre sikt. Utskottets utgångspunkt är att den rättsmedicinska verksamheten har stor betydelse för rättssäkerheten. Viktiga i sammanhanget är inte bara de rättsmedicinska obduktionerna utan också de undersökningar som för olika ändamål görs på levande personer och de uppgifter som sakkunniga som den rättsmedicinerna fullgör. Rättsmedicinen gagnar inte bara traditionellt rättsvårdande myndigheter som polis, åklagare och allmänna domstolar utan också bl. a. socialtjänsten och myndigheter som arbetar med invand-

rarfrågor. Rättsmedicinska undersökningar har vidare betydelse för civilrättsliga bedömningar som görs av försäkringsdomstolar och försäkringsbolag. Det finns också skäl att erinra om den viktiga verksamhet som fullgörs av rättsodontologen vid rättsläkarstationen i Stockholm. De arbetsuppgifter som denne utför är även av internationell betydelse. Utskottet finner det angeläget att den rättsmedicinska verksamheten får sådana resurser att den även i framtiden kan tillgodose högt ställda krav. Det finns enligt utskottet också skäl att erinra om personalsituationen för rättsmedicinen. Arbetsförhållandena måste förbättras. Personalen måste kunna känna trygghet i sin anställning. Den framtida rekryteringen av kompetent personal till det rättsmedicinska området måste också tryggas. Detta gäller även den rättsodontologiska verksamheten.

Flera motioner tar upp huvudmannaskapet för den rättsmedicinska verksamheten. RRK-utredningen har utrett den framtida organisationen för det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendet och lagt fram vissa förslag. Det är enligt utskottet angeläget att en lösning av frågorna om huvudman och organisation av verksamheten kan komma till stånd. Utskottet förutsätter att regeringen skyndsamt tar sig an dessa frågor. Utskottet är inte berett att nu ta ställning till frågan om den rättsmedicinska verksamheten i framtiden bör ha en helt självständig ställning eller underordnas viss myndighet. Denna fråga bör självklart ingå i regeringens beredningsarbete.

Vad utskottet nu anfört med anledning av motionerna So492 (fp) yrkande 1, So507 (c, m, fp) yrkande 1, So520 (s) yrkandena 1–3, So529 (m) delvis och So537 (c) delvis om den framtida utvecklingen för rättsmedicinen bör riksdagen som sin mening ge till känna.

I motion So449 (fp), slutligen, tas också upp en fråga av betydelse för den rättsmedicinska verksamheten. Utskottet kan hålla med motionären om att det är angeläget att rättsmedicinska undersökningar och obduktioner inte utförs så att det uppfattas som kränkande av människor som kommer från en annan kulturkrets. Utskottet har också i olika sammanhang framhållit vikten av att hälso- och sjukvården tar hänsyn till invandrarnas speciella situation i vården. Rättssäkerhetsaspekterna av den rättsmedicinska verksamheten får emellertid inte glömmas bort. En noggrann avvägning mellan dessa ibland motstridiga intressen är enligt utskottet nödvändig.

Utskottet har också tidigare ifrågasatt omfattningen av obduktionsverksamheten. Som framgått av den tidigare redovisningen har också obduktionsfrågor övervägts i den s. k. RRK-utredningen och övervägs för närvarande i transplantationsutredningen. Utskottet förutsätter att även den fråga som tas upp i motionen kommer att övervägas, när den rättsmedicinska verksamheten bereds i regeringskansliet.

Utskottet anser med hänvisning till det anförda att det inte behövs något uttalande från riksdagens sida för att motion So449 (fp) skall bli tillgodosedd. Utskottet avstyrker därför yrkande 3 i motionen.

Ett flertal motioner behandlar den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten.

I motion 1988/89:So401 av Agne Hansson m. fl. (c) hemställs att riksdagen beslutar att uttala att statligt huvudmannaskap för de rättspsykiatriska klinikerna skall gälla även fortsättningsvis (yrkande 1).

I motion 1988/89:So406 av Gullan Lindblad och förste vice talman Ingegerd Troedsson (båda m) begärs ett tillkännagivande till regeringen om att frågan om rättspsykiatriens huvudmannaskap omgående måste komma till en lösning och att det bör övervägas om inte rättspsykiatrien bör förbli ett statligt åtagande men läggas under justitiedepartementet.

I motion 1988/89: So419 av Birthe Sörestedt och Margit Sandéhn (båda s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om huvudmannaskap och resurser för den rättspsykiatriska verksamheten. Motionärerna påtalar de långa väntetiderna för rättspsykiatriska undersökningar och anför att de rättspsykiatriska klinikernas situation snarast måste lösas genom att de förblir en statlig verksamhet och tilldelas resurser så att den kan fungera.

I motion 1988/89:So433 av Ulla Tillander och Rosa Östh (båda c) begärs ett tillkännagivande till regeringen om att vad som i motionen anförts om omedelbara åtgärder för att minska de långa väntetiderna för rättspsykiatriska undersökningar och om ytterligare resurser för denna verksamhet. Motionärerna hänvisar till riksdagens tidigare starka uttalanden om den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten. Motionärerna hänvisar också till att huvudmannaskapsfrågan varit föremål för överläggningar men att det alltid ansetts självklart att rättsvårdande myndigheter skall ha statlig huvudman, vilket motionärerna anser bör vara fallet också fortsättningsvis.

I motion 1988/89:So493 av Daniel Tarschys och Karin Ahrlund (båda fp) hemställs att riksdagen under anslaget E5 beviljar 5 milj. kr. utöver det förslag som framläggs i budgetpropositionen.

I motion 1988/89:So521 av Hans Göran Franck m. fl. (s) hemställs att riksdagen hos regeringen begär skyndsamt förslag om den rättspsykiatriska verksamheten (yrkande 1). I motionen begärs vidare ett tillkännagivande om vad som anförts i motionen om behovet av extra undersökningsläkare (yrkande 2). Motionärerna anser att det för att lösa en del av de akuta svårigheterna är mest angeläget att det anslås medel till extra undersökningsläkare.

Bakgrund

I brottsbalken 31 och 33 kap. finns regler för när en domstol kan döma en åtalad till slutet psykiatrisk vård. En sådan dom skall i princip föregås av en rättspsykiatrisk undersökning. Förutsättningarna för rättspsykiatriska undersökningar regleras i lagen (1956:301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål. Av bestämmelserna framgår bl. a. att rättspsykiatrisk undersökning skall utföras med största möjliga skyndsamhet och att skrift-

ligt utlåtande skall avges till rätten inom sex veckor från det beslutet om undersökningen inkom till den klinik eller station under vilken undersökningen hör. Socialstyrelsen får medge anstånd i särskilt fall. Särskilda tillämpningsföreskrifter till lagen finns i en särskild kungörelse (SFS 1966:631). En utförligare redovisning av bestämmelserna finns i utskottets betänkande SoU 1986/87:15.

Den slutna psykiatriska vården och vården av psykiskt sjuka lagöverträdare har varit föremål för ett flertal utredningar.

1971 års utredning om behandling av psykiskt avvikande, den s.k. *Bexeliuskommittén*, lade år 1977 fram betänkandet *Psykiskt störda lagöverträdare* (SOU 1977:23). Bexeliuskommittén tog också upp frågan om den rättspsykiatriska organisationen och föreslog att organisationen skulle förstärkas så att den omfattade vissa vård- och behandlingsresurser (kap. 13). Utredningen menade att landstingen skulle ha driftansvar för den rättspsykiatriska organisationen, medan staten skulle åta sig huvudmannaskapet med resursansvar.

En särskild *arbetsgrupp inom socialstyrelsen*, den s.k. ASV-gruppen, utarbetade ett planeringsunderlag – Förslag till rättspsykiatrisk regionvård – som år 1981 överlämnades till socialdepartementet. I rapporten föreslogs att ansvaret för rättspsykiatriska undersökningar skall samordnas med vårdansvaret för motsvarande patienter inom allmänpsykiatrin. Arbetsgruppen föreslog införandet av begreppet rättspsykiatrisk regionsjukvård. Denna föreslogs ansvara för rättspsykiatriska undersökningar, vård av undersökta patienter för kortare eller längre tidsperioder, konsultinsatser inom kriminalvården och övertagande av patienter från hemortpsykiatrin. Utredningens förslag innebar ett förslag om överförande att den nuvarande rättspsykiatriska organisationen till landstingen.

Socialberedningen överlämnade i augusti 1984 betänkandet *Psykiatrin, tvånget och rättssäkerheten* (SOU 1984:64). I betänkandet behandlades den psykiatriska tvångsvården. Utredningen föreslår en helt ny lagstiftning på detta område. Man föreslår införandet av tre nya lagar, en lag om akut psykiatrisk vård, en lag om regler till skydd för vissa åldersdementa m. fl. och en lag om rättspsykiatrisk vård. *Socialberedningen* utgick i sina resonemang från att det i framtiden kommer att finnas en organisation på regional nivå som både gör rättspsykiatriska undersökningar och har vårdplatser för i huvudsak patienter som behöver psykiatrisk vård och är kriminellt belastade. *Socialberedningen* ansåg dock att dess förslag kunde tillämpas även inom den organisation som finns för närvarande, nämligen på de rättspsykiatriska klinkerna och på de s.k. riksenheterna för särskilt vårdkrävande patienter.

Regeringen gav år 1985 *statens förhandlingsnämnd* i uppdrag att träffa avtal med berörda landstingskommuner och Göteborgs kommun om ett överförande av den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten till dem. Landstingsförbundet beslutade den 10 november 1988 att avbryta förhandlingarna. Landstingsförbundet anförde i en skrivelse till regeringen att man ansåg parternas ståndpunkter i förhandlingarna så skiljaktiga att förutsättningar för fortsatta förhandlingar inte längre förelåg. Förbundet

anförde dock att man inte utesluter att enskilda huvudmän inom ramen för nuvarande ansvarsförhållanden åtar sig att för statens räkning utföra ett visst antal undersökningar.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har återkommande behandlat motionskrav om den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten. Framför allt har de långa *undersökningstiderna* väckt utskottets uppmärksamhet. I betänkandet SoU 1986/87: 15 riktade utskottet skarp kritik mot väntetiderna för rättspsykiatriska undersökningar. Sålunda konstaterade utskottet att den situation som råder står i uppenbar strid med gällande lag och uttalade att allvarliga ansträngningar måste göras för att komma till rätta med de rådande missförhållandena. Utskottet ansåg – i likhet med justitieutskottet i ett yttrande till socialutskottet – att de av socialstyrelsen då beslutade åtgärderna inte var tillräckliga. Enligt utskottets mening måste också övervägas att ställa mera resurser till förfogande för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten så att den kö som finns kan arbetas av. Utskottet erinrade vidare om det arbete som pågår inom regeringskansliet med att reformera den psykiatriska tvångsvården. Utskottet ansåg emellertid att förhållandena på de rättspsykiatriska klinikerna var sådana att en lösning av problemen inte kan anstå i avvaktan på en större och mer tidskrävande reform. Utskottet uttalade därför att regeringen omgående måste vidta åtgärder för att avhjälpa de rådande missförhållandena. Vad utskottet sålunda uttalat beslutade riksdagen sedermera ge regeringen till känna (rskr. 109).

Vid behandlingen av budgetpropositionen 1986/87: 100 och anslaget till de rättspsykiatriska stationerna och klinikerna (E 5) återkom utskottet till frågan om de långa väntetiderna. Utskottet erinrade (SoU 1986/87: 16 s. 22–27) om sina uttalanden två månader tidigare men konstaterade att de av socialministern anvisade åtgärderna från socialstyrelsens sida inte var tillräckliga. Utskottet vidhöll sitt tidigare ställningstagande att det måste övervägas att ställa mera resurser till förfogande för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten, så att den befintliga kön kan arbetas av. Utskottet uttalade att regeringen borde återkomma till riksdagen i denna del. Vad utskottet anfört om resurserna för rättspsykiatriska undersökningar beslutade riksdagen som sin mening ge regeringen till känna (RD 1986/87: 90, rskr. 137).

Utskottet återkom till de långa väntetiderna i betänkandet SoU 1987/88: 22. Utskottet anförde därvid följande:

Utskottet erinrar om de uttalanden som tidigare gjorts om behovet av omedelbara åtgärder för att komma till rätta med missförhållandena med de långa väntetiderna för rättspsykiatriska undersökningar. Läget inger ännu stor oro. De åtgärder som regeringen hitills vidtagit kan inte anses tillfredsställande. Utskottet förutsätter att stora ansträngningar nu görs för att man skall kunna komma till rätta med problemen.

I avvaktan på regeringens aviserade förslag angående psykiatrisk tvångsvård samt rättspsykiatrins organisation (en lagrådsremiss var då aviserad

till sommaren 1988) ansåg utskottet det dock inte påkallat med något ytterligare initiativ från riksdagens sida. Utskottet avstyrkte därför den då aktuella motionen. Riksdagen följde utskottet (RD 1987/88:118, rskr. 268).

Frågan om *huvudmannskapet för rättspsykiatrin* har också behandlats av utskottet vid flera tillfällen tidigare. Huvudmannsfrågan behandlades sålunda av utskottet i samband med 1980 års omorganisation av socialstyrelsen. I betänkandet SoU 1979/80:45 anförde utskottet bl.a. följande (s. 22 f):

Med utgångspunkt i att socialstyrelsen bör ges möjlighet att i framtiden koncentrera sin verksamhet på centrala uppgifter har utskottet inte något att erinra mot att socialstyrelsen avlastas uppgiften att vara chefsmyndighet för den rättspsykiatriska organisationen. Först när klarhet vunnits om den rättspsykiatriska organisationen i framtiden skall ha i huvudsak nuvarande uppgifter eller tillföras ökade vårduppgifter bör dock enligt utskottets mening slutlig ställning tas i frågorna om och i vilken omfattning staten fortsatt bör ha ett ansvar för den rättspsykiatriska organisationen samt vilken myndighet ett statligt ansvar bör åvila. Det ankommer dock närmast på regeringen att avgöra formen för beredning av dessa frågor.

Huvudmannsfrågan behandlades också i det tidigare nämnda betänkandet SoU 1986/87:16. Utskottet hänvisade till de tidigare uttalandena i SoU 1979/80:45 och anförde vidare (s. 25):

Det är således ännu en öppen fråga om och i vad mån staten bör överlåta sitt ansvar för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet på sjukvårdshuvudmännen. Skäl kan anföras såväl för som emot ett ändrat huvudmannskap. Utskottet förutsätter därför att dessa frågeställningar penetreras ingående i beredningsarbetet innan förslag framläggs för riksdagen.

Även vad utskottet anförde om huvudmannskapet för den rättspsykiatriska verksamheten beslutade riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Konstitutionsutskottet kommer under innevarande riksmöte att som ett led i utskottets granskningsarbete behandla regeringens handläggning av ärenden om rättspsykiatriska undersökningar.

Budgetpropositionen m.m.

I budgetpropositionen anføres (bil. 7, s. 81) att verksamhetssituationen inom den nuvarande rättspsykiatriska organisationen under en följd av år varit problematisk. Regeringen har därför vidtagit en rad åtgärder för att skapa förutsättningar för en förbättring av förhållandena. Som exempel härpå redovisas i budgetpropositionen de avtal som träffats med vissa landstingskommuner om att utföra rättspsykiatriska undersökningar på häktade. Totalt 26 undersökningar har genomförts i samarbete med Östergötlands och Västerbottens läns landstingskommuner. Överenskommelse har träffats om ytterligare 38 undersökningar under år 1989. Vidare påpekas att regeringen i december 1989 uppdragit åt statskontoret att genomföra en skyndsam översyn av de administrativa rutinerna m.m. inom de

rättpsykiatriska stationerna och klinikerna i syfte att lämna förslag till effektivisering. En rapport från statskontoret skall överlämnas inom kort.

Regeringen gör i budgetpropositionen bedömningen att en organisationsförändring med en närmare samordning av vården och undersökningarna tillsammans med en ny lagstiftning om rättpsykiatriska undersökningar, som är under beredning, skulle avsevärt förbättra förutsättningarna för såväl undersökningsverksamhet som vård. I propositionen görs bedömningen att inriktningen bör vara att pröva möjligheterna att återuppta förhandlingarna med Landstingsförbundet, så snart statskontorets rapport föreligger.

I budgetpropositionen föreslås att riksdagen till Rättpsykiatriska stationer och kliniker för budgetåret 1989/90 skall anvisa ett förslagsanslag på 97 955 000 kr. Enligt förslaget bör undantag ske från tillämpning av huvudförslaget. Medel under anslaget, som motsvarar besparingen enligt huvudförslaget eller 1 674 000 kr., föreslås ställas till regeringens disposition för att användas under budgetåret enligt regeringens närmare föreskrifter. För innevarande budgetår har anvisats ett förslagsanslag på 90 439 000 kr.

Utskottet har bl. a. genom besök vid den rättpsykiatriska kliniken i Stockholm och hos socialstyrelsen inhämtat information om den rättpsykiatriska undersökningsverksamheten.

Utskottets bedömning

Utskottet crinrar om de mycket skarpa uttalanden som utskottet vid upprepade tillfällen gjort om de långa väntetiderna för de rättpsykiatriska undersökningarna och om att väntetiderna står i uppenbar strid med gällande lag. Utskottet vidhåller att allvarliga ansträngningar måste göras för att komma till rätta med missförhållandena. Åtgärder måste vidtas både för att förhindra för långa väntetider innan undersökningarna kan påbörjas, för långa undersökningstider och för långa väntetider i avvaktan på utplacering på sjukhus. Uppenbarligen råder hos vissa sjukvårdshuvudmän en brist på vårdplatser för psykiskt störda lagöverträdare. Utskottet vill i det sammanhanget framhålla att samhället inte kan acceptera en avveckling av institutionsplatser som leder till inhumana väntetider för dem som skall genomgå rättpsykiatrisk undersökning och efterföljande vård.

Utskottet anser det vara beklagligt att de förhandlingar som under flera års tid förts mellan staten och berörda sjukvårdshuvudmän om rättpsykiatri inte lett till något resultat. Utskottet anser det angeläget att förhandlingarna återupptas och fullföljs i en positiv anda. Förhoppningsvis kan förutsättningarna härför förbättras genom den rapport som statskontoret avlämnar inom kort.

En förklaring till de problem som uppstått är naturligtvis att den statliga rättpsykiatriska undersökningsorganisationen är en förhållandevis liten organisation utan närmare anknytning till vården av de psykiskt störda lagöverträdarna som bedrivs av en annan huvudman. Ett närmande mellan det rättpsykiatriska undersökningsväsendet och vårdorganisationen

skulle i detta avseende innebära fördelar. Utskottet erinrar om vad utskottet tidigare anfört om att skälen för och emot ett ändrat huvudmannskap ingående bör prövas i det lagstiftningsarbete på området som pågår i regeringskansliet.

Vad utskottet nu anfört om väntetiderna och huvudmannskapet för rättspsykiatrin med anledning av motionerna So401 (c) yrkande 1, So406 (m), So419 (s) delvis, So433 (c) delvis och So521 (s) yrkande 1 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vad sedan gäller kraven på ytterligare resurser för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet som framförs i vissa motioner (s, fp, c) anser utskottet det inte vara klart att ytterligare resurser skulle innebära en lösning på problemen med de långa undersökningstiderna. Utskottet har t. ex. i det föregående berört problemet med att finna vårdplatser för de psykiskt störda lagöverträdare som döms till sluten psykiatrisk vård. Det bör också erinras om uppdraget till statskontoret att se över de administrativa rutinerna och komma med förslag till effektivisering. Utskottet anser det mot denna bakgrund för närvarande inte motiverat med något initiativ från riksdagens sida i denna fråga. Med det anförda avstyrker utskottet motionerna So419 (s) delvis, So433 (c) delvis och So521 (s) yrkande 2.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet även kravet i motion So493 (fp) på en ökning av anslaget E 5 Rättspsykiatriska stationer och kliniker med 5 milj. kr. Utskottet tillstyrker regeringens förslag till medelsanvisning.

Vissa frågor om vården av psykiskt störda lagöverträdare

I *motion 1988/89:So401 av Agne Hansson m. fl. (c)* hemställs att riksdagen beslutar att fasta paviljongen vid Västerviks sjukhus, psykiatriska kliniker-na skall som hittills hänföras till riksenhet för högspecialiserad psykiatrisk vård och bevaras även fortsättningsvis (*yrkande 2*).

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat motioner med krav på bevarandet av den s. k. fasta paviljongen vid Västerviks sjukhus som en riksenhet för högspecialiserad psykiatrisk vård. I betänkandet SoU 1986/87:16 redovisade utskottet den nuvarande vårdorganisationen för bl. a. psykiskt störda lagöverträdare och vissa utredningsförslag om den framtida vården av sådana patienter. Det nämnda betänkandet innehöll också referat av utskottets tidigare uttalanden.

I det nämnda betänkandet erinrade utskottet om att vården av psykiskt sjuka och då även psykiskt störda lagöverträdare är en angelägenhet för sjukvårdshuvudmännen och att sjukvårdshuvudmännen således beslutar i frågor om och lokalisering av vården m. m. Utskottet anförde vidare att det dock ankommer på riksdag och regering att bestämma om den allmänna inriktningen av den psykiatriska vården lika väl som för annan hälso- och sjukvård (jfr SoU 1981/82:51 s. 29 samt prop. 1984/85:181 s. 8). Utskottet hänvisade till att förslag till en ny lagstiftning om den psykiatriska tvångsvården och behandlingen av psykiskt störda lagöverträdare bereddes i regeringskansliet. Utskottet redovisade att utskottet inhämtat att

även frågor om den framtida organisationen av vården av särskilt vårdkrävande patienter kommer att behandlas i det sammanhanget. Utskottet utgick därför från att riksdagen skulle få tillfälle att ta ställning till de framtida riktlinjerna för vården av de särskilt vårdkrävande patienterna och därmed även till sådana frågor som antalet vårdnivåer och behovet av särskilda rikheter inkl. den fasta paviljongen i Västervik. Utskottet uttalade att självfallet borde inga åtgärder vidtas som är ägnade att föregripa riksdagens beslut i dessa frågor. Utskottet avstyrkte därmed då aktuella motionsyrkanden. Riksdagen följde utskottet (RD 1986/87: 90, rskr. 137).

När utskottet senast behandlade motioner om fasta paviljongen i Västervik vidhöll utskottet sin tidigare uppfattning och avstyrkte de då aktuella motionerna. Riksdagen godtog utskottets bedömning (SoU 1987/88:22, RD 118, rskr. 268).

Utskottet vidhåller sin tidigare inställning och avstyrker därför motion So401 (c) yrkande 2.

I *motion 1988/89:So448 av Bengt Harding Olson (fp)* hemställs att riksdagen beslutar om sådan ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall att förstärkning sker av samhällsskyddet mot brott av psykiskt störda lagöverträdare. Motionären riktar kritik mot det sätt på vilket bestämmelser om bl. a. utskrivning och permission tillämpas när det gäller patienter som på grund av brott dömts till sluten psykiatrisk vård. Motionären föreslår bl. a. att utskrivningsnämnden skall inhämta yttrande från åklagare och också lämna underrättelse i vart fall till brottsoffer.

Bestämmelser om permissioner, försöksutskrivning och utskrivning av patienter som vårdas med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall finns i 13–14 §§ (permissioner) och 16–20 §§ (utskrivning och försöksutskrivning) nämnda lag.

Tvånget inom psykiatrin inkl. de regler som gäller för psykiskt störda lagöverträdare är, vilket också framgått av den tidigare redovisningen, föremål för lagstiftningsarbete. Socialberedningen har i sitt betänkande Psykiatrin, tvånget och rättssäkerheten (SOU 1984:64) även behandlat frågor om permissioner och utskrivning av psykiskt störda lagöverträdare.

Utskottet gör följande bedömning.

Som framgått tidigare bereds för närvarande förslag till en ny lagstiftning om den psykiatriska tvångsvården och behandlingen av psykiskt störda lagöverträdare. En lagrådsremiss har aviserats till senare detta år. Utskottet förutsätter att reglerna för permission, försöksutskrivning och utskrivning av patienter kommer att behandlas i det sammanhanget. Med hänvisning härtill finner utskottet inte skäl till något initiativ från riksdagens sida med anledning av motion So448 (fp). Motionen avstyrks således.

Institutet för psykosocial miljömedicin

Statens institut för psykosocial miljömedicin (IPM) har till uppgift att utveckla, värdera och förmedla kunskap om psykosociala risksituationer,

riskgrupper och riskreaktioner i den mänskliga miljön. Verksamheten omfattar målinriktad forskning samt utbildning, dokumentation och information med särskild inriktning på praktisk tillämpning inom social-, hälsovårds- och arbetsmarknadsområdena samt på problem med anknytning till dessa områden. Inom IPM finns tre enheter, en för allmän social miljö och hälsa, en för arbetsmiljö och hälsa samt en för vårdmiljö och hälsa.

Fyra motioner behandlar IPM och dess resurser. I *motion 1988/89:So463 av Barbro Westerholm (fp)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs i motionen om IPM. Motionären anför bl. a. att IPM utför en högkvalitativ forskning som är av stor betydelse för det framtida folkhälsoarbetet och var resultat kommer att leda till såväl mänskliga som samhällsekonomiska vinster. Enligt motionären har IPM fått en styvmoderlig behandling i årets budget. Regeringen bör skyndsamt återkomma med förslag om hur IPM kan tillföras en viss förstärkning.

I *motion 1988/89:So484 av Stig Gustafsson m. fl. (s)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om IPM:s angelägna behov av resursförstärkningar (*yrkande 1*) ävensom om vad i motionen i övrigt anförs om psykosocial miljömedicin (*yrkande 2*). Motionärerna anser att det föreligger ett stort behov av den tvärvetenskapliga och tvärasektoriella forskning, utbildning, dokumentation och information som IPM bedriver. De resurser i form av en viss personalförstärkning som IPM begärt för nästa budgetår måste ses som en mycket god investering och bör snarast ställas till institutets förfogande. En sådan resursförstärkning ligger helt i linje med riksdagens tidigare beslut.

I *motion 1988/89:So538 av Alf Wennerfors (m)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad i motionen anförs om ytterligare medel till institutet för psykosocial miljömedicin. Motionären anför bl. a. att IPM visserligen undantagits från tillämpningen av huvudförslaget men att IPM ändå på ett mycket kännbart sätt tvingas dra ned på resurserna. Enligt motionären innebär beräkningen av lönekostnadsanslaget att lönedel kommer att saknas under nästa budgetår för 1 1/2 av institutets 8 1/2 fasta tjänster.

I *motion 1988/89:So539 av Karin Israelsson (c)* hemställs att riksdagen till IPM anvisar ett förslagsanslag på 4 656 000 kr. (*yrkande 1*). I motionen begärs också ett tillkännagivande till regeringen om vad i övrigt anförs i motionen om psykosocial miljömedicin (*yrkande 2*). Motionären anför bl. a. att det för full finansiering av IPM:s 8 1/2 fasta tjänster krävs en uppräknig av lönekostnadsanslaget med 331 000 kr. För en föreslagen förstärkning av IPM med en forskar-, en forskningsassistent- och en sekreterartjänst krävs ytterligare 546 000 kr.

Styrelsen för IPM uppdrog för några år sedan åt tre externa sakkunniga att granska och utvärdera institutets verksamhet under åren 1980–1986. Till sakkunniga valdes f. d. riksdagsmannen och LO-ordföranden Gunnar Nilsson, professorn i fysiologi Björn Folkow, Göteborgs universitet och professorn i psykiatri Kalle Achté, Helsingfors universitet. De sakkunniga redovisade i en rapport år 1987 resultaten av sin granskning. I sina slutsat-

ser rekommenderade de sakkunniga bl. a. att institutets verksamhet tryggas och konsolideras och att institutet tilldelas de resursförstärkningar som IPM äskat sedan budgetåret 1986/87. De sakkunniga underströk betydelsen av att institutet får behålla sin nuvarande fristående organisation. – Alla de nu aktuella motionerna hänvisar i sina motiveringar till denna utredning.

Utskottet behandlade förra året, i betänkandet SoU 1987/88: 22 (s. 9 f.), en motion av motsvarande innebörd som de nu aktuella. Utskottet anförde därvid att det delade den grundläggande synen i motionen att kunskaperna om den psykosociala miljöns inverkan på hälsa och välbefinnande behöver utvecklas och att IPM med sin verksamhet har en viktig uppgift att fylla på detta område. Utskottet ansåg det angeläget att IPM:s verksamhet kan bedrivas effektivt och att institutets tvärvetenskapliga och tvärsektorielle forskning och övriga verksamhet även fortsättningsvis kan hålla en hög kvalitet. Utskottet noterade också att flera fackliga organisationer uttalat sitt stöd för IPM:s verksamhet.

Vid sin behandling förra året hänvisade utskottet till den ovan redovisade genomförda utvärderingen av IPM:s verksamhet. Utskottet konstaterade att endast ett begränsat huvudförslag tillämpats för IPM vid förra årets anslagsberäkning, dvs för innevarande budgetår.

Utskottet utgick ifrån att regeringen ytterligare skulle överväga de sakkunnigas förslag och fann i avvaktan därpå inte påkallat med någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av den då aktuella motionen, varför denna avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag (RD 1987/88: 118, rskr. 268).

IPM har i samband med årets anslagsframställning bl. a. begärt undantag från huvudförslaget med motiveringen att en tillämpning av detta skulle vara oförenligt med statsmakernas egna skrivningar rörande hälso- och sjukvården samt forskningspolitiken. IPM har också begärt en förstärkning av lönekostnadsanslaget med en forskare, en forskningsassistent och en sekreterare.

Av budgetpropositionen framgår att IPM med hänsyn till de skäl som myndigheten anfört undantagits från huvudförslaget. I propositionen hemställs att riksdagen till IPM för budgetåret 1989/90 skall anvisa ett förslagsanslag på 3 800 000 kr.

Utskottet gör nu följande bedömning.

Utskottet delar bedömningarna i motionerna om att IPM gör ett angeläget arbete. Utskottet erinrar om den nyligen tillsatta arbetsmiljökommissionen och dess behov av underlag för sitt arbete. Utskottet förutsätter att IPM kan bidra med värdefulla erfarenheter till kommissionens fortsatta arbete. Utskottet delar också bedömningen att IPM, om institutet även fortsättningsvis skall kunna fullgöra sina viktiga uppgifter på ett effektivt sätt och motsvara de ambitioner som angavs vid institutets tillkomst, behöver tillföras ytterligare resurser. Regeringen bör överväga på vilket sätt en sådan förstärkning lämpligen bör ske och snarast återkomma med förslag till riksdagen. Vad utskottet nu anför med anledning av motioner-

na So463 (fp), So484 (s), So538 (m) och So539 (c) yrkande 2 bör riksdagen 1988/89:SoU16 som sin mening ge regeringen till känna.

Som framgått av det nyss anförda är utskottet inte berett att nu ta ställning till vilka resursförstärkningar som kan behövas utan tillstyrker regeringens förslag i budgetpropositionen vad gäller medelsanvisning till IPM för budgetåret 1989/90. Därmed avstyrker utskottet motion So539 (c) yrkande 1.

Statens bakteriologiska laboratorium

I motion 1988/89:So512 av Siw Persson (fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ändring av organisationen av mykologiska sektionen så att denna blir en egen avdelning och får en liknande organisation. Motionären anser att den nuvarande organisationen vad gäller den mykologiska sektionen är föråldrad och saknar vetenskaplig och internationell förankring.

Statens bakteriologiska laboratorium (SBL) är enligt sin instruktion (SFS 1988: 1241) indelat i åtta avdelningar, bl. a. en bakteriologisk enhet. Denna är i sin tur indelad i ett antal sektioner, däribland en mykologisk sådan.

SBL lämnade i december 1987 ett förslag till ny organisation för verksamheten vid SBL. Förslaget har remissbehandlats.

I budgetpropositionen anføres (bil. 7, s. 91–92) att en fast organisatorisk grund bör läggas för SBL:s uppgift att vara ett nationellt expertorgan för smittskyddet med hög vetenskaplig kompetens. Vidare anføres att det är viktigt att finna vägar för att bevara och vidareutveckla SBL:s kompetens inom smittskyddsarbetet och att det därvid är grundläggande att SBL får tillgång till en kvalificerad forskning, som bör vara samordnad med den forskning inom området som sker i landet i övrigt. I budgetpropositionen aviseras att ett förslag om SBL:s organisation, framtida inriktning och finansiering sannolikt kommer att läggas fram i budgetpropositionen 1990 och i en forskningsproposition i februari 1990.

Utskottet konstaterar att SBL:s framtida organisation och framtida verksamhet är föremål för beredning i regeringskansliet. Enligt utskottet bör resultatet av regeringens arbete avvaktas. Det finns därför inte skäl till någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motion So512 (fp). Motionen avstyrks sålunda.

Utskottet har inte något att erinra mot de av regeringen föreslagna medelsanvisningarna vad gäller SBL, dvs. anslagen E 9–12.

Vårdens inre organisation

I motion 988/89:So546 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) hemställs att riksdagen av regeringen skall begära att Spri ges i uppdrag att initiera försök med omvårdnadsarbete i motionens anda (yrkande 3). I motionen begärs vidare att riksdagen hos regeringen skall begära att Spri presenterar en samlad bild av olika försök med förändrad vårdorganisation som pågår runt

omkring i landet (*yrkande 4*). Motionärerna anför bl. a. att det finns stora brister i dagens vårdorganisation och att olika försök måste uppmuntras i syfte att öka vårdpersonalens möjligheter att ta ett individuellt omvårdnadsansvar för varje enskild patient. I motionen anføres vidare att det är angeläget att landstingen mer kraftfullt prövar om en omstrukturering av vårdplatsernas organisation kan öka såväl vårdkvaliteten som produktiviteten.

Spris långsiktiga verksamhetsinriktning anges i treårsprogram. För den innevarande treårsperioden har Spri prioriterat ett antal verksamhetsområden. Två sådana områden handlar om kvalitet och effektivitet i vården och vårdens inre organisation. Spri har i några rapporter redovisat erfarenheter från dessa verksamhetsområden. Här kan nämnas rapporten Kvalitetssäkring – att mäta, värdera och utveckla sjukvårdens kvalitet (Spri-rapport 230) och, när det gäller individuell vårdplanering, rapporterna Arne och Rut – försök med individuell vårdplanering inom akutvården (Spri-rapport 212) och God vård på sjukhem (Spri-rapport 231). Spri-rapport 235. Så vill jag ha det, innehåller en patienternas önskelista som har tillkommit efter diskussioner med patienter, personal, närstående och andra personer med erfarenhet av långtidssjukvård. Skriften är avsedd bl. a. som underlag för diskussioner på vårdavdelningar när man vill förnya och förbättra. Ett nyligen startat projekt handlar om att beskriva och mäta omvårdnads kvaliteten.

Spri har också ett särskilt projekt för informations- och kunskapsförmedling när det gäller forskning/utveckling på området omvårdnad.

Även Landstingsförbundet bedriver ett omfattande arbete för att förmedla kunskaper och idéer, initiera forskning m. m. när det gäller omvårdnad och vårdutveckling. Enligt vad som upplysts från förbundet bedriver alla landsting i dag ett antal omvårdnads- och vårdutvecklingsprojekt. Medvetenheten hos landstingen och vårdpersonalen anses mycket stor i dessa frågor.

Landstingsförbundet har stöttat olika projekt i landstingen. Ett sådant är det s. k. LISA-projektet i Södermanland (Landstingets i Sörmland arbetstider). Även inom ramen för Landstingsförbundets personalförsörjningsprojekt bedrivs arbete med vårdutveckling. I en dokumentation från en arbetstidskonferens 1987 redovisas en mångfald vårdutvecklingsförsök. En särskild skrift kallad Utveckling pågår beskriver vad som görs i landstingen. Skriften har spritts i stor omfattning till landsting, sjukvårdsinstitutioner och vårdpersonal. Tillsammans med sjuksköterskornas fackliga organisation (SHSTF) har Landstingsförbundet utarbetat en skrift om vårdutveckling där man särskilt behandlar arbetsledarens ansvar. Denna skrift har också fått en omfattande spridning.

När det gäller omvårdnadsforskning bevakar Landstingsförbundet alla vårdforskningsprojekt och redovisar dessa i särskilda förteckningar till bl. a. sjukvårdshuvudmännen. En uppdatering pågår för närvarande. Förbundet har rekommenderat alla landsting att systematisera sitt forsknings- och utvecklingsarbete även när det gäller omvårdnadsforskning. En särskild skrift, Kreativa forsknings- och utvecklingsmiljöer, har utarbetats och distribuerats till olika intressenter. Många landsting har särskilda

forsknings- och utvecklingsenheter till vilka man knyter omvårdnadsforskare. Landstingsförbundet har medverkat i ett stort antal kongresser och konferenser med tema omvårdnad, vårdutveckling, etik i vårdarbetet m. m. Man har medverkat med monstrar och miniseminarier vid Läkarstämman och i symposier om omvårdnad och livskvalitet. I juni 1988 arrangerade Landstingsförbundet tillsammans med Delegationen för social forskning (DSF) ett symposium till vilket man inbjöd utbildningsansvariga på olika nivåer för att stimulera till omvårdnadsforskning. Dokumentation från detta arbete har spritts till landsting och till vårdpersonal.

Även socialstyrelsen är engagerat i arbetet med att förändra och utveckla omvårdnadsarbetet.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet delar den grundläggande synen i motion So546 att kvaliteten i omvårdnaden är viktig. I hälso- och sjukvårdslagen framhålls också omvårdnadsarbetets betydelse för vårdkvaliteten liksom betydelsen av trygghet och kontinuitet. Även forsknings- och utvecklingsarbete på detta område är angeläget, vilket utskottet framhållit i olika sammanhang.

Utskottet kan konstatera att ett omfattande arbete bedrivs såväl av Sprisom Landstingsförbundet, socialstyrelsen, enskilda landsting och andra för att stimulera till försöksverksamheter med utveckling av omvårdnadsarbetet och vårdorganisationen. Ansträngningar görs vidare för att kunskaper och erfarenheter skall spridas såväl bland beslutsfattare som till sjukvårdskliniker och vårdpersonal. Mot denna bakgrund anser utskottet att det inte finns skäl för något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionen. Motion So546 (fp) yrkandena 3 och 4 avstyrks sålunda.

Odontologisk specialistutbildning m. m.

I motion So542 av Bertil Persson (m) begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs i motionen om behovet av en förändring och utökning av den odontologiska specialistutbildningen (*yrkande 1*). Motionären pekar på angelägenheten av forskningsanknytning för den högre tandläkarutbildningen och anser att specialistutbildning även bör förläggas till de nuvarande odontologiska fakulteterna, utöver den undervisning som nu äger rum i Jönköping och Örebro. Motionären anför vidare att det på sikt sannolikt blir angeläget med specialistutbildning i allmäntandvård som en parallell till specialistutbildningen i allmänmedicin.

Inom högskolan finns två tandvårdsutbildningar: tandläkarlinjen 180 poäng och tandhygienistlinjen 40 poäng. Tandläkarlinjen finns vid Karolinska institutet samt universiteten i Göteborg och Umeå. Under innevarande budgetår intas 260 nya studerande. Fortbildning för tandläkare bedrivs av flera huvudmän.

Behörig att utöva yrke som tandläkare är den som har legitimation för yrket. Legitimation förutsätter genomgången tandläkarutbildning och ett års allmäntjänstgöring (2 och 6 §§ lagen 1984: 542 om behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvården m. m.). En legitimerad tandläkare kan få

specialistkompetens genom att genomgå särskild utbildning som består av huvudutbildning och sidoutbildning. Specialistkompetens förutsätter allmän tandläkarpraktik under minst två år [11-15 §§ förordningen (1984: 545) om behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvården m. m.].

Regeringen beslutade den 15 oktober 1987 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att se över tandvårdsutbildningarna m. m. (dir. 1987: 43 och 1988: 38). Utredaren skall bl. a. överväga om den tandvårdsutbildning som för närvarande ges inom högskolan motsvarar den utbildning som bedöms nödvändig mot bakgrund av den förbättrade tandhälsan. Mot den bakgrunden skall utredaren överväga om innehållet i utbildningarna behöver ändras. När det gäller tandläkarnas fortbildning skall utredaren redovisa fortbildningens omfattning och innehåll. Om redovisningen visar att det föreligger behov av kompletterande fortbildning för tandläkare skall utredaren lägga fram förslag på åtgärder. Utredaren skall också överväga olika konsekvenser för den odontologiska forskningsorganisationen. Utgångspunkten är att en viss minskning av forskningsorganisationen behövs. Utredningen beräknas avge sitt slutbetänkande under våren 1989.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet konstaterar att tandvårdsutbildningarna, tandläkarnas fortbildning och den odontologiska forskningsorganisationen för närvarande är föremål för utredning. Utskottet anser att resultatet av detta arbete bör avvaktas. Det finns därför inte skäl för någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motion So542 (m) yrkande 1.

Hälso- och sjukvården i krig

I motion 1988/89:So423 av Carl Bildt m. fl. (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om hälso- och sjukvården i krig (yrkande 9). Motionärerna tar upp bristerna i beredskapsplaneringen och beredskapslagringen och anser att ett mer preciserat ansvar bör läggas på socialstyrelsen som ges i uppdrag att förhandla direkt med sjukvårdshuvudmännen. Vidare anförts att det bör ankomma på statsmakterna att helt svara för finansieringen av beredskapslagringen, vilken i dag är delad mellan staten och sjukvårdshuvudmännen.

Motion 1988/89:Fö207 av Bengt Westerberg m. fl. innehåller också ett yrkande som berör hälso- och sjukvården i krig. Yrkandet har flyttats över från försvarsutskottet till socialutskottet. I samband med överflyttningen har försvarsutskottet avgett ett yttrande över motionen (1988/89:Fö1y; yttrandet kommer att redovisas nedan).

I motionen hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag redan innevarande riksmöte om hur hälso- och sjukvården i krig skall kunna få den förstärkning som angavs i 1987 års försvarsbeslut (yrkande 5). Motionärerna säger sig med nästan bestörtning vara nödsakade att konstatera att den förstärkning som riksdagen beslutat om beträffande sjukvården i 1987 års försvarsbeslut — på samma sätt som blev fallet med de satsningar som i 1982 års försvarsbeslut gjordes på området — inte genomförs i rimlig tid. I

motionen erinras om att Landstingsförbundets styrelse i ett brev till regeringen den 14 april, nästan ett år efter försvarsbeslutet, förklarat att Landstingsförbundet helt vägrar att godta riksdagsbeslutet. Ingen som helst lagring eller andra åtgärder från Landstingsförbundets sida för att förstärka uthålligheten i fråga om förbrukningsmateriel kommer därför att vidtas.

Genom 1982 års försvarsbeslut (prop. 1981/82: 102, FöU18, rskr. 374) fastlades som mål för hälso- och sjukvården i krig att varje människa som är i behov därav skall så långt möjligheterna medger ges den vård som hennes tillstånd kräver. I beslutet uppmärksammades hälso- och sjukvården som en av de svagaste länkarna i totalförsvaret, främst mot bakgrund av den otillfredsställande beredskapen beträffande försörjningen med sjukvårdsmateriel av förbrukningskaraktär.

1984 års försvarskommitté konstaterade att det fortfarande fanns stora brister i beredskapen beträffande hälso- och sjukvården i krig, bl. a. på grund av det mycket stora beroendet av importerad förbrukningsmateriel. För att förbättra beredskapen gjordes i samband med 1987 års totalförsvarsbeslut en väsentlig satsning med sikte på att det vid försvarsbeslutsperiodens slut skulle finnas uppbyggda resurser i fråga om försörjningsberedskapen med sjukvårdsförnödenheter så att i varje fall krigsbehoven i huvudsak skulle kunna tillgodoses. För planeringsperioden 1987/88 – 1991/92 anslogs 1 096 milj. kr., varav 500 milj. kr. avsåg särskilda insatser som finansieras genom viss utförsäljning av fredskrislager. (Prop. 1986/87: 95, FöU 11, rskr. 310.) En stor del av de för beredskapsuppbyggnaden avsedda medlen har efter sådan utförsäljning ställts till förfogande utan att kunna utnyttjas.

1987 års försvarsbeslut innebar också att sjukvårdshuvudmännen i ökad utsträckning skulle svara för finanseringen av beredskapsåtgärderna. Detta uttrycktes så att sjukvårdshuvudmännen skall ansvara för och bekosta den beredskap i form av lagring m. m. som behövs för att upprätthålla sjukvården under dels det s. k. förkrigsskedet, dels för att upprätthålla den "under krig och neutralitet kvarstående fredsmässiga sjukvården", medan staten ansvarar för och bekostar beredskapen för att klara "det i krig tillkommande behovet av sjukvård till följd av krigsskador".

Utredningen om hälso- och sjukvårdens försörjningsberedskap (S 1987: 05), vilken tillsattes i slutet av år 1987, har i november 1988 redovisat förslag till åtgärder för att förbättra beredskapen beträffande viktiga sjukvårdsartiklar antingen för omsättningslagring hos sjukvårdshuvudmännen, långtidslagring i statligt regi eller genom planerad krigsproduktion. Förslagen bereds inom regeringskansliet. När det gäller s. k. varaktig sjukvårdsutrustning genomför utredningen i samförstånd med överbefälhavaren, civilbefälhavarna och sjukvårdshuvudmännen en inventering. En bedömning från utredningens sida väntas under första halvåret 1989.

Riksrevisionsverket har genomfört en förvaltningsrevision av den statliga styrningen av hälso- och sjukvården i krig. Resultatet har redovisats i rapporten RRV 1987: 1481.

Försvars- och socialutskottet anordnade den 22 november 1988 en offentlig utskottsutfrågning om hälso- och sjukvården i krig. Situationen på sjukvårdsområdet blev därvid väl belyst.

Den 8 december 1988 beslutade regeringen att tillkalla en parlamentariskt sammansatt kommitté för att bereda underlag dels för riksdagsbeslut om vissa planerings- och arméfrågor under år 1989, dels för ett nytt samlat långsiktigt totalförsvarsbeslut år 1991. Utredningen skall enligt sina direktiv även studera hälso- och sjukvårdens uthållighet och säkerhet.

I budgetpropositionen hänvisas till de principer som lagts fast vid 1987 års försvarsbeslut för den civila hälso- och sjukvården i krig. Det hänvisas också till utredningen om hälso- och sjukvårdens försörjningsberedskap och dess pågående arbete. Socialministern anför att försörjningsberedskapen mot bakgrund av det underlag som utredningen redovisar avsevärt kommer att förbättras under budgetåret 1989/90. Med hänsyn till långa projekteringstider vad avser skyddet av sjukvårdsanläggningar m. m. begärs i propositionen ett bemyndigande från riksdagen att för detta ändamål få vidta åtgärder inom en kostnadsram av 10 milj. kr. Anslagsberäkningarna utgår från principerna enligt 1987 års försvarsbeslut.

Som framgått av det föregående har försvarsutskottet i samband med överlämnandet av motion Fö207 (fp) avgett ett yttrande över motionen (1988/89:Fö1y; yttrandet fogas som bilaga till betänkandet). *Försvarsutskottet* anför att det i likhet med motionärerna ser det som allvarligt att genomförandet av de satsningar på försörjningsberedskapen inom hälso- och sjukvården i krig som angavs i 1987 års totalförsvarsbeslut försenats, detta i all synnerhet som det nu endast återstår ett par år av försvarsbeslutsperioden. Utskottet hänvisar till den utskottsutfrågning i ämnet som i november 1988 anordnades gemensamt av försvars- och socialutskotten. Vidare anføres att förseningen främst synes bero på att frågan om fördelningen av kostnaderna för åtgärderna inte kunnat lösas. Ett snabbt undanröjande av detta hinder är enligt försvarsutskottets uppfattning nödvändigt om i varje fall den övervägande delen av den beslutade beredskapsuppbyggnaden skall kunna genomföras inom den nu med ett år förkortade försvarsbeslutsperioden.

Försvarsutskottet crinrar om att en särskild utredare tillkallats av regeringen för att med berörda parter klargöra och lägga fast de åtgärder som behövs för att förstärka den civila hälso- och sjukvården i krig vad avser lokaler, utrustning och sjukvårdsmateriel av förbrukningskaraktär. Resultatet av detta utredningsarbete bedöms av försvarsministern i proposition 1988/89: 100, bilaga 6 (s. 31) få betydelse för ett effektivt utnyttjande av de resurser som avsatts för förbättring av beredskapen i fråga om hälso- och sjukvården i krig. En liknande bedömning gör socialministern vid behandlingen av socialbudgeten (bil. 7, s. 105).

Försvarsutskottet finner sammanfattningsvis att uppbyggnaden av beredskapen inom hälso- och sjukvården i krig måste påskyndas men räknar med att såvitt ankommer på regeringen effektiva åtgärder vidtas i detta syfte, varför något uttalande av riksdagen i enlighet med motionärernas förslag inte är erforderligt.

Socialutskottet gör följande bedömning.

Socialutskottet erinrar om att utskottet i sitt yttrande till försvarsutskottet i samband med 1987 års försvarsbeslut (SoU 1986/87: 7y) med skärpa

framhöll att en kraftig förstärkning av uthålligheten och kapaciteten för hälso- och sjukvården i krig nu verkligen måste komma till stånd. Utskottet konstaterade att genomförandet av 1982 års försvarsbeslut i fråga om den civila hälso- och sjukvården i krig tagit lång tid att genomföra, bl. a. på grund av långdragna förhandlingar mellan statens förhandlingsnämnd och sjukvårdshuvudmännen. Utskottet betonade vikten av att det kommande försvarsbeslutets intentioner i fråga om den civila hälso- och sjukvården kan förverkligas och ansåg att regeringen måste pröva de möjligheter som finns att åstadkomma en snabbare process för genomförande av beslutet.

Socialutskottet delar helt försvarsutskottets uppfattning att det hinder för genomförandet av 1987 års försvarsbeslut som den olösta frågan om fördelningen av kostnaderna för vissa åtgärder utgör snabbt måste undanröjas. Socialutskottet vill, också i likhet med försvarsutskottet, framhålla att uppbyggnaden av beredskapen inom hälso- och sjukvården i krig i enlighet med intentionerna vid det senaste försvarsbeslutet måste påskynas. Det finns dock, såsom anförs av försvarsutskottet, anledning att räkna med att såvitt ankommer på regeringen effektiva åtgärder kommer att vidtas i detta syfte. Utskottet förutsätter sålunda att syftet med de aktuella motionerna So423 (m) och Fö27 (fp) kommer att bli tillgodosett utan något särskilt uttalande från riksdagens sida.

Mot denna bakgrund avstyrker utskottet So423 (m) yrkande 9 och Fö207 (fp) yrkande 5.

Utskottet har inga erinringar vad gäller medelsanvisningarna under E 18 och E 19. Utskottet har inte heller någon erinran mot att regeringen bemyndigas medge att åtgärder för sjukvårdens säkerhet får vidtas inom en kostnadsram av 10 milj. kr.

Nämnden för undervisningssjukhusens utbyggnad

I *motion 1988/89:So489 av Daniel Tarschys m. fl. (fp)* hemställs att riksdagen begär förslag till en avveckling av nämnden för undervisningssjukhusens utbyggnad (NUU) i enlighet med vad som anförts i motionen. Motionärerna anför bl. a. att stark kritik riktats mot NUU för en alltför detaljerad styrning från nämndens sida och för att nämnden innebär en onödig byråkrati. Motionärerna föreslår att de investeringsersättningar som utgår enligt bestämmelserna om statlig investeringsersättning i nuvarande avtal så snart som möjligt bör ersättas med schablonmässiga belopp som fördelas inom ramen för avtalen. Då behövs inte längre NUU. Socialstyrelsen bör i egenskap av tillsynsmyndighet för undervisningssjukhusen kunna utöva erforderlig tillsyn.

Liknande synpunkter framförs i *motion 1988/89:So495 av Rune Rydén och Per Stenmarck (båda m)* i vilken begärs ett tillkännagivande till regeringen om att NUU snarast skall avvecklas och att de medel som i dag fördelas av nämnden i stället bör fördelas enligt de principer som anges i motionen.

NUU tillkom år 1960. Nämnden har enligt sin instruktion (1977:433) till uppgift att för statens del granska och godkänna förslag till byggnadsar-

beten och anskaffande av utrustning vid kommunala undervisningssjukhus i de fall där statlig investeringsersättning kan utgå enligt avtal om läkarutbildning och forskning. Nämnden skall i övrigt handha de uppgifter som regeringen bestämmer. Regeringen har bestämt att NUU skall granska sjukvårdshuvudmännens rekvisitioner av statliga ersättningar samt betala ut beloppen. Frågan är om investeringsersättning skall underställas riksdagen om det gäller byggnadsobjekt av större omfattning eller anskaffande av utrustning som är speciellt kostnadskrävande eller av särskild art. NUU skall bl. a. ta till vara utbildningens och forskningens intressen med beaktande av sjukvårdens krav, följa planeringen för undervisningssjukhusen och verka för en samordnad och väl avvägd utbyggnad samt lägga synpunkter på dimensionering, placering och utformning. Nämnden består av ordförande och högst fem andra ledamöter. Till sitt förfogande har NUU ett mindre kansli.

Nuvarande avtal mellan staten och berörda landstingskommuner/kommuner om samarbete om läkarutbildning och forskning gäller till utgången av år 1989. Regeringen tillkallade i april 1988 en särskild utredning (dir. 1988: 17) rörande driftersättningar till undervisningssjukhus. En rapport från utredningen har aviserats till senare denna vår. I budgetpropositionen (bil. 7, s. 109) anförs att en proposition om investeringsersättningarna avseende tiden från och med år 1990 beräknas kunna underställas riksdagen under hösten 1989.

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat motioner med krav på avveckling av NUU m.m. (se bl. a. utskottets betänkanden SoU 1985/86: 20 och 1986/87: 33). Utskottet har därvid framhållit att det är angeläget med ett statligt medinflytande över användningen av de betydande belopp som utgår i form av investeringsersättningar enligt de s. k. LUA-avtalen.

Våren 1988 fördes en debatt om NUU:s handläggning av vissa ärenden. Vid sin behandling av motioner om NUU våren 1988 (SoU 1987/88: 22) redovisade utskottet att socialdepartementet begärt en redovisning av NUU för dess handläggning av de omdebatterade ärendena. NUU redovisade uppdraget i en promemoria i april 1988.

I det nämnda betänkandet vidhöll utskottet sin uppfattning att det är angeläget att staten med hänsyn till investeringsersättningarnas storlek bör ha ett medinflytande över användningen av dessa. Utskottet betonade vikten av att detta medinflytande utövas på ett sätt som garanterar en effektiv och rationell investeringsverksamhet och att granskningen inte får förhindra nödvändig teknisk utveckling. Utskottet hänvisade till den då aviserade översynen beträffande omfattningen av och formen för statens medverkan vad gäller investeringar vid undervisningssjukhusen och ansåg att denna översyn borde avvaktas. Därtill uttalade utskottet att, om en sådan översyn skulle visa att nämndens verksamhet inte främjar en effektiv och rationell investeringsverksamhet, utskottet inte var främmande för att andra former söks för utövande av det statliga medinflytandet på användningen av investeringsersättningarna.

Utskottet erinrar om de uttalanden som utskottet gjorde i det nämnda betänkandet SoU 1987/88: 22. En särskild utredning gör för närvarande en översyn av systemet med investeringsersättningar till sjukvårdshuvudmännen. En proposition i ärendet har aviserats till hösten. Utskottet anser att resultatet av översynen bör avvaktas och finner inte skäl till någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionerna So489 (fp) och So495 (m), vilka sålunda avstyrks.

Övriga medelsanvisningar

Utskottet har i det föregående redan behandlat anslagen E 4–5, E 8–12 och E 18–19.

Utskottet har inte något att erinra mot de av regeringen föreslagna medelsanvisningarna E 3, E 6–7, E 14–15, E 17 och E 20.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *medelsanvisning till Statens rättsläkarstationer* att riksdagen med anledning av propositionen och med anledning av motionerna 1988/89:So462, 1988/89:So492 yrkande 2, 1988/89:So507 yrkande 2, 1988/89:So520 yrkande 4, 1988/89:So529 delvis och 1988/89:So537 delvis till *Statens rättsläkarstationer* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 34 268 000 kr.,

2. beträffande den *framtida utvecklingen för rättsmedicinen* att riksdagen med anledning av motionerna 1988/89:So492 yrkande 1, 1988/89:So507 yrkande 1, 1988/89:So520 yrkandena 1–3, 1988/89:So529 delvis och 1988/89:So537 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. beträffande *omfattningen av den rättsmedicinska obduktionsverksamheten* att riksdagen avslår motion 1988/89:So449 yrkande 3.

4. beträffande *huvudmannaskapet för rättspsykiatri m. m.* att riksdagen med anledning av motionerna 1988/89:So401 yrkande 1, 1988/89:So406, 1988/89:So419 delvis, 1988/89:So433 delvis och 1988/89:So521 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. beträffande *tillkännagivande om resurser för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten* att riksdagen avslår motionerna 1988/89:So419 delvis, 1988/89:So433 delvis och 1988/89:So521 yrkande 2,

6. beträffande *medelsanvisning till Rättspsykiatriska stationer och kliniker* att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1988/89:So493 till *Rättspsykiatriska stationer och kliniker* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 97 955 000 kr.,

7. beträffande *bibehållande av den fasta paviljongen i Västervik*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So401 yrkande 2,
8. beträffande *utskrivning av psykiskt störda lagöverträdare m. m.*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So448,
9. beträffande *tillkännagivande om resurser för IPM*
att riksdagen med anledning av motionerna 1988/89:So463, 1988/89:So484, 1988/89:So538 och 1988/89:So539 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
10. beträffande *medelsanvisning till IPM*
att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1988/89:So539 yrkande 1 till *Statens institut för psykosocial miljömedicin* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 3 800 000 kr.,
11. beträffande *SBL:s organisation m. m.*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So512,
12. beträffande *medelsanvisningar för SBL:s verksamhet*
att riksdagen för budgetåret 1989/90 anvisar
- a) till *Statens bakteriologiska laboratorium: Uppdragsverksamhet* ett förslagsanslag på 1 000 kr.,
 - b) till *Statens bakteriologiska laboratorium: Centrallaboratorieuppgifter* ett förslagsanslag på 41 763 000 kr.,
 - c) till *Statens bakteriologiska laboratorium: Försvarsmedicinsk verksamhet* ett förslagsanslag på 4 346 000 kr.,
 - d) till *Statens bakteriologiska laboratorium: Utrustning* ett reservationsanslag på 3 190 000 kr.,
13. beträffande *Spris arbete med omvårdnad och vårdorganisation*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So546 yrkandena 3 och 4,
14. beträffande *odontologisk specialistutbildning m. m.*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So542 yrkande 1,
15. beträffande *hälso- och sjukvården i krig*
att riksdagen avslår motionerna 1988/89:So423 yrkande 9 och 1988/89:Fö207 yrkande 5,
16. beträffande *visst bemyndigande för regeringen*
att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att åtgärder för sjukvårdens säkerhet får vidtas inom en kostnadsram av 10 000 000 kr.,
17. beträffande *medelsanvisning för beredskapslagring och utbildning m. m. för hälso- och sjukvården i krig*
att riksdagen till *Beredskapslagring och utbildning m. m. för hälso- och sjukvård i krig* för budgetåret 1989/90 anvisar ett reservationsanslag på 65 865 000 kr.,
18. beträffande *medelsanvisning för driftkostnader för beredskapslagring m. m.*
att riksdagen till *Driftkostnader för beredskapslagring m. m.* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 56 935 000 kr.,
19. beträffande *avveckling av NUU*
att riksdagen avslår motionerna 1988/89:So489 och 1988/89:So495,

20. att riksdagen för budgetåret 1989/90 anvisar
- a) till *Statens rättskemiska laboratorium* ett förslagsanslag på 25 403 000 kr.,
 - b) till *Hälsa- och sjukvårdens ansvarsnämnd* ett förslagsanslag på 6 940 000 kr.,
 - c) till *WHO-enheten för rapportering av läkemedelsbiverkningar* ett förslagsanslag på 2 019 000 kr.,
 - d) till *Epidemiberedskap m.m.* ett förslagsanslag på 15 574 000 kr.,
 - e) till *Bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut* ett anslag på 10 900 000 kr.,
 - f) till *Specialistutbildning av läkare m.m.* ett reservationsanslag på 34 990 000 kr.,
 - g) till *Investeringsersättningar enligt läkarutbildningsavtal m.m.* ett förslagsanslag på 133 000 000 kr.

Stockholm den 6 april 1989

På socialutskottets vägnar

Daniel Tarschys

Närvarande: Daniel Tarschys (fp), Bo Holmberg (s), Anita Persson (s), Sten Svensson (m), Aina Westin (s), Ulla Tillander (c), Ingrid Andersson (s), Per Stenmarck (m), Johnny Ahlqvist (s), Ingegerd Anderlund (s), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Gudrun Schyman (vpk), Anita Stenberg (mp), Jan Andersson (s), Sinikka Bohlin (s) och Roland Larsson (c).

Reservationer

1. Omfattningen av den rättsmedicinska obduktionsverksamheten (mom. 3)

Daniel Tarschys (fp), Ulla Tillander (c), Ingrid Ronne- Björkqvist (fp), Anita Stenberg (mp) och Roland Larsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 13 börjar med ”Utskottet kan” och slutar med ”i motionen.” bort ha följande lydelse:

Vi har en mångfald religioner här i landet med skiftande uppfattning om vad som är rätt och tillåtet vid omhändertagande av döda. Utskottet anser i likhet med motionären att rättsmedicinska undersökningar och obduktioner inte får utföras så att de uppfattas som kränkande av människor som kommer från en annan kulturkrets. Obduktion bör enligt utskottets mening kunna underlåtas i de fall där det står klart att det är fråga om en naturlig död, ett helt klarlagt olycksfall eller självmord. Även vid rättsmedicinska obduktioner bör de anhörigas inställning tillmätas betydelse. Regeringen bör beakta dessa synpunkter när den bereder frågorna om den

rättsmedicinska verksamheten. Utskottet anser också att regeringen bör påskynda behandlingen av obduktionsfrågorna. Detta bör ges regeringen till känna.

1988/89:SoU16

dels att utskottet under mom. 3 bort hemställa:

3. beträffande *omfattningen av den rättsmedicinska obduktionsverksamheten*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So449 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Huvudmannaskapet för rättspsykiatri m. m. (motiveringen till mom 4.)

Daniel Tarschys (fp), Ulla Tillander (c), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Anita Stenberg (mp) och Roland Larsson (c) anser

att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar med "Utskottet anser" och på s. 19 slutar med "i regeringskansliet." bort ha följande lydelse:

I fråga om huvudmannaskapet för den rättspsykiatriska verksamheten har utskottet tidigare ansett att det är en öppen fråga om och i vad mån staten bör överlåta sitt ansvar för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet på sjukvårdshuvudmännen och att skäl kan anföras såväl för som emot ett ändrat huvudmannaskap. Utskottet har därför framhållit att regeringen noga bör penetrera dessa frågeställningar i det pågående beredningsarbetet. Utskottet vidhåller denna uppfattning. Samtidigt vill utskottet framhålla att det är angeläget att problemen kring rättspsykiatri bringas till en snar lösning.

3. Huvudmannaskapet för rättspsykiatri m. m. (motiveringen till mom. 4)

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anser

att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar med "Utskottet anser" och på s. 19 slutar med "i regeringskansliet." bort ha följande lydelse:

Vad gäller huvudmannaskapet för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten konstaterar utskottet att regeringen redan år 1981 fick ett förslag om att rättspsykiatri skulle överföras till landstingen. Förhandlingar med Landstingsförbundet har inte lett till något resultat. Under tiden har problemen inom rättspsykiatri förvärrats.

Enligt utskottet måste tankarna om att landstingen skall ta över den rättspsykiatriska verksamheten överges. Utskottet anser att denna verksamhet bör förbli ett statligt åtagande. Det bör övervägas om den kan läggas under annat statligt huvudmannaskap.

4. Tillkännagivande om resurser för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten m. m. (mom. 5 och mom. 6)

Daniel Tarschys (fp), Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Anita Stenberg (mp) och Roland Larsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 19 börjar med "Vad sedan" och slutar med "till medelsanvisning." bort ha följande lydelse:

För att man skall komma till rätta med problemen inom rättspsykiatrin måste ytterligare resurser tillföras verksamheten. Detta gäller inte bara under det kommande budgetåret utan även för längre tid. Detta bör ges regeringen till känna.

I motion So493(fp) har föreslagits att ytterligare 5 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit i budgetpropositionen skall anvisas till Rättspsykiatriska stationer och kliniker. Utskottet anser att detta belopp är väl avvägt. Utskottet föreslår därför att riksdagen till det nämnda ändamålet för nästa budgetår anvisar ett belopp på 102 955 000 kr.

dels att utskottet under mom. 5 och mom. 6 bort hemställa:

5. beträffande *tillkännagivande om resurser för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten*

att riksdagen med anledning av motionerna 1988/89:So419 delvis, 1988/89:So433 delvis och 1988/89:So521 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. beträffande *medelsanvisning till Rättspsykiatriska stationer och kliniker*

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motion 1988/89:So493 till *Rättspsykiatriska stationer och kliniker* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 102 955 000 kr.,

5. Medelsanvisning till IPM (mom. 10)

Ulla Tillander och Roland Larsson (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 23 börjar med "Som framgått" och slutar med "yrkande 1." bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet står det emellertid redan nu klart att ytterligare tillskott behövs för att under nästa budgetår klara IPM:s fasta tjänster. I sin anslagsframställning har IPM beräknat att i vart fall 331 000 kr. behöver tillskjutas utöver vad som beräknats i budgetpropositionen för att de fasta tjänsterna skall kunna fullt finansieras. Utskottet godtar IPM:s beräkningar och anser att 331 000 kr. utöver de 3,8 milj. kr. som föreslagits av regeringen bör anvisas för IPM.

dels att utskottet under mom. 10 bort hemställa:

10. beträffande *medelsanvisning till IPM*

att riksdagen med anledning av propositionen och med anledning av motion 1988/89:So512 yrkande 1 till *Statens institut för psykosocial miljömedicin* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 4 131 000 kr.,

6. Spris arbete med omvårdnad och vårdorganisation (mom. 13) 1988/89:SoU16

Daniel Tarschys, (fp), Sten Svensson (m), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m) och Ingrid Ronne-Björqvist (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 25 börjar med "Utskottet delar" och slutar med "avstyrks sålunda." bort ha följande lydelse:

Kvaliteten i omvårdnaden är av mycket stor betydelse när det gäller att uppfylla hälso- och sjukvårdslagens målsättning om en god vård. I det föregående har redovisats att ett arbete för att utveckla och förbättra omvårdnaden har inletts. Utskottet anser dock att ytterligare åtgärder måste vidtas. Spri bör därför få i uppdrag att särskilt engagera sig i arbetet med dessa frågor. Utskottet anser också att det är angeläget att erfarenheterna från utvecklingsarbetet kan nå ut till alla berörda. Därför bör Spri få i uppdrag att presentera en samlad bild av de olika försök med förändrad vårdorganisation som har påbörjats eller kommer att bli aktuella framöver.

Vad utskottet här har anfört med anledning av motion So546 (fp) yrkandena 3 och 4 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 13 bort hemställa:

13. beträffande *Spris arbete med omvårdnad och vårdorganisation*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So546 yrkandena 3 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Odontologisk specialistutbildning m. m. (mom. 14)

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 26 börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "yrkande 1." bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna att det behövs en förändring men också en utökning av specialistutbildningen för tandläkare. Det är viktigt att denna specialistutbildning får en bättre forskningsanknytning. Därför bör den odontologiska specialistutbildningen i framtiden förläggas till de odontologiska fakulteterna. För läkare finns i dag en specialistutbildning i allmän medicin. Utskottet anser att en motsvarande sådan vidareutbildning i allmän tandvård bör införas för tandläkare.

Vad utskottet anfört med anledning av motion 1988/89:So542 yrkande 1 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 14 bort hemställa:

14. beträffande *odontologisk specialistutbildning m. m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So542 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Hälso- och sjukvården i krig (mom. 15)

1988/89:SoU16

Daniel Tarschys (fp), Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Anita Stenberg (mp) och Roland Larsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 29 börjar med "Det finns" och slutar med "yrkande 5." bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att regeringen skyndsamt måste vidta effektiva åtgärder så att de mål som uppställdes för hälso- och sjukvården i krig i det senaste försvarsbeslutet kan uppfyllas under innevarande försvarsbeslutsperiod. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 15 bort hemställa:

15. beträffande *hälso- och sjukvården i krig*
att riksdagen med anledning av motionerna 1988/89:So423 yrkande 9 och 1988/89:Fö207 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Avveckling av NUU (mom. 19)

Daniel Tarschys (fp), Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Anita Stenberg (mp) och Roland Larsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 31 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "sålunda avstyrks." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar den bedömning som görs i de nu aktuella motionerna att de investeringsersättningar som utgår enligt bestämmelserna om statlig investeringsersättning i samarbetsavtalet och de lokala avtalen bör ersättas med schablonmässiga belopp som *fördelas inom ramen för avtalen*. Då behövs inte längre NUU utan kan avvecklas. Detta skulle också innebära mindre byråkrati. Socialstyrelsen är fortfarande tillsynsmyndighet för undervisningssjukhusen. varför en avveckling av NUU inte behöver innebära några nackdelar från statens synpunkt.

Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motionerna So489 (fp) och So495 (m) bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 19 bort hemställa:

19. beträffande *avveckling av NUU*
att riksdagen med anledning av motionerna 1988/89:So489 och 1988/89:So495 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

1988/89:FöU1y

Hälso- och sjukvården i krig

Till socialutskottet

I yttrandet behandlas yrkande 5 i motion 1987/88:Fö207 (fp), vilket försvarsutskottet beslutat att med eget yttrande överlämna till socialutskottet.

Bakgrund

1984 års försvarskommitté konstaterade att det fanns stora brister i beredskapen beträffande hälso- och sjukvården i krig bl.a. på grund av det mycket stora beroendet av importerad förbrukningsmateriel. För att förbättra beredskapen gjordes i samband med 1987 års totalförsvarsbeslut en väsentlig satsning med sikte på att det vid försvarsbeslutsperiodens slut skulle finnas uppbyggda resurser i fråga om försörjningsberedskapen med sjukvårdsförnödenheter så att i varje fall krigsbehoven i huvudsak skulle kunna tillgodoses. Sålunda avsattes på den statliga sidan 500 milj. kr. för ändamålet utöver planeringsramen för det civila totalförsvaret för försvarsbeslutsperioden. Förbättringarna av beredskapen inom sjukvårdsområdet avsågs finansieras genom utförsäljning av beredskapslager inom områden där beredskapen bedömdes vara betydligt större. En stor del av de för beredskapsuppbyggnaden avsedda medlen har efter sådan utförsäljning ställts till förfogande utan att kunna utnyttjas. Försvarsbeslutet innebar att sjukvårdshuvudmännen skulle svara för beredskapsuppbyggnaden med stöd av statliga medel för de i krig tillkommande sjukvårdsbehoven. Förhandlingarna mellan statens förhandlingsråd och Landstingsförbundet har inte lett till sådana resultat att de angelägna beredskapsåtgärderna rörande hälso- och sjukvården i krig har kunnat vidtas i enlighet med intentionerna i försvarsbeslutet.

Motionen

Motionärerna säger sig med nästan bestörtning vara nödsakade konstatera att den förstärkning som riksdagen beslutat om beträffande sjukvården i 1987 års försvarsbeslut – på samma sätt som blev fallet med de satsningar som i 1982 års försvarsbeslut gjordes på området – inte genomförs i rimlig tid.

I motionen erinras om att Landstingsförbundets styrelse i ett brev till regeringen den 14 april 1988 – alltså nästan ett år efter försvarsbeslutet – förklarat att Landstingsförbundet helt vägrar godta riksdagsbeslutet. Ingen

som helst lagring eller andra åtgärder från Landstingsförbundets sida för att förstärka uthålligheten i fråga om förbrukningsmateriel kommer därför att vidtas.

1988/89:SoU16
Bilaga

Det är i detta läge enligt motionärerna nödvändigt att regeringen redan innevarande riksmöte lägger fram förslag om hur hälso- och sjukvården i krig skall kunna få den förstärkning som angavs i 1987 års totalförsvarsbeslut.

Försvarsutskottet

Utskottet ser det i likhet med motionärerna som allvarligt att genomförandet av de satsningar på försörjningsberedskapen inom hälso- och sjukvården i krig som angavs i 1987 års totalförsvarsbeslut försenats, detta i all synnerhet som det nu endast återstår ett par år av försvarsbeslutsperioden. Situationen på sjukvårdsområdet i krig blev väl belyst vid en utskottsutfrågning i ämnet som den 22 november 1988 anordnades gemensamt av försvars- och socialutskotten. Förseeningen synes främst bero på att frågan om fördelningen av kostnaderna för åtgärderna inte kunnat lösas. Ett snabbt undanröjande av detta hinder är enligt försvarsutskottets uppfattning nödvändigt om i varje fall den övervägande delen av den beslutade beredskapsuppbyggnaden skall kunna genomföras inom den nu med ett år förkortade försvarsbeslutsperioden.

Det kan i sammanhanget erinras om att en särskild utredare av regeringen har tillkallats för att med berörda parter klargöra och lägga fast de åtgärder som behövs för att förstärka den civila hälso- och sjukvården i krig vad avser lokaler, utrustning och sjukvårdsmateriel av förbrukningskaraktär. Resultatet av detta utredningsarbete bedöms av försvarministern i proposition 1988/89:100, bilaga 6 (s. 31) få betydelse för ett effektivt utnyttjande av de resurser som avsatts för förbättring av beredskapen i fråga om hälso- och sjukvården i krig.

Försvarsutskottet finner sammanfattningsvis att uppbyggnaden av beredskapen inom hälso- och sjukvården i krig i enlighet med intentionerna i 1987 års totalförsvarsbeslut måste påskyndas. Utskottet räknar med att såvitt ankommer på regeringen effektiva åtgärder vidtas i detta syfte och anser därför inte att ett uttalande av riksdagen i enlighet med motionärernas förslag är erforderligt.

Stockholm den 7 mars 1989

På försvarsutskottets vägnar

Arne Andersson

Närvarande: Arne Andersson (m), Roland Brännström (s), Ingvar Björk (s), Kerstin Ekman (fp), Gunhild Bolander (c), Björn Körlof (m), Christer Skoog (s), Sven Lundberg (s), Ivar Virgin (m), Hans Lindblad (fp), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c), Jan Jennehag (vpk), Paul Ciszuk (mp), Britt Bohlin (s) och Åke Selberg (s).

Sammanfattning	1
Propositionen	3
Motioner	4
Från försvarsutskottet överflyttad motion	6
Utskottet	7
Den rättsmedicinska undersökningsverksamheten	7
Gällande bestämmelser m. m.	7
Motionerna	9
Tidigare riksdagsbehandling	10
Utvecklingen under senare tid	11
Utskottets bedömning	12
Rätt psykiatriska undersökningar	14
Bakgrund	14
Tidigare utskottsbehandling	16
Budgetpropositionen m. m.	17
Utskottets bedömning	18
Vissa frågor om vården av psykiskt störda lagöverträdare	19
Institutet för psykosocial miljömedicin	20
Statens bakteriologiska laboratorium	23
Vårdens inre organisation	23
Odontologisk specialistutbildning m. m.	25
Hälso- och sjukvården i krig	26
Nämnden för undervisningssjukhusens utbyggnad	29
Övriga medelsanvisningar	31
Hemställan	31
Reservationer	33
Bilaga: Försvarsutskottets yttrande 1988/89:FöU1y	38